

Universul Interar

XLV Nr. 40

Septembrie 1929

5 Lei

TRAIAN DEMETRESCU

C t î t o r î i

TRAIAN DEMETRESCU

de PAUL I. PAPADOPOI

.. și lanțul martirilor sufletului românesc e totuși atât de departe de al doilea capăt.

Firește că mă gândesc, deastădată, la cei de astăzi, cu atât mai puțin mă preocupă cei cari vor veni. Mă cutremur deocamdată la gândul suferinței trăite de atâți aleși peste numele cărora, dacă țărina uitării n'a format strat de nepătrus, ea nu s'a sfiit totuși să așeze dureroase umbre de nerecunoștință. E fără îndoială în aceasta una din cele mai sfâșietoare tragedii trăite, căci, dacă e banal a nu recunoaște calitățile sufletești ale cuiva în viață, cu cât mai sfâșietor e a păstra această condamnată atitudine și după moarte. Și — curios — Traian Demetrescu cel care a dus o viață de adevărat idealist, cel care a trăit mai ales cu sufletul și pentru suflet, cel a cărui operă continuă totuși să fie reeditată și să încălzească sufletele tinerețului — căci să nu se uite: mai cu seamă pentru tineret a scris cel, mort atât de tânăr — a avut această nedreaptă soartă.

Ceeace se desprinde deopotrivă din viața, din opera și din soarta lui Traian Demetrescu este mai cu deosebire suferința, suferința cea fără margini rezervată firilor alese, impresionabile, constrânse să trăiască în lipsă și în mijlocul unei lumi de calibru inferior sufleteș.

În viață Traian Demetrescu a dus-o greu — mai ales din cauza celor două defecte congenitale: lipsa și sensibilitatea — amândouă la același superlativ absolut. Silit să-și întrerupă studiile din cauza celei dintâi, el va gusta prea din vreme (abia la 15 ani), amărăciunea pe care i-o va oferi din plin paharul suferinței. Căci, la dreptul vorbind aceasta a fost puțină, dar trudnică lui viață: muncă dărză, lipsuri, nesiguranță și silă.

Și de-aici toate încercările acestui urias al suferinței de a se strecura nelovit de răutatea omenească, atât de tirană când e vorba de cei puțini aleși, prin grădina vieții — semănată — vai — pentru unii, numai cu spini și mărăcini. Și, odată cu ea, goana sa de a putea exista nu numai ca ființă insuflețită — ca om — dar mai ales ca suflet în stare să primească, să cugete și să transforme, să canalizeze viața trăită sau numai închipuită de o cugetare înceșată în lanțurile mizeriei — pe făgașul prețios al creațiunii sufletești.

Politica pe care a vrut s'o facă — în calitate de idealist incorrigibil — ar mai putea constitui o cauză a acestei uitări. De astă dată ne găsim în fața unui cerc vicios. La această politică l-a dus viața și suferința, lipsurile și mizeria, răutatea oamenilor și contrastul dintre ce era el și ce erau ei, ce îndura el și cum se bucurau ei. Odată înrolat în aceste șiruri de sdrențaroși, Traian Demetrescu urma să fie arătat cu degetul ca un acernic care îndrăznia să gândească nu numai altfel, dar în acest fel buicotat, în cel mai primejdios fel pe atunci.

Și de-aici tot ce a urmat: lipsa de

concurs și de încurajare, disprețul public și privat, boala neglijată, moartea prematură și mai ales refuzul inuman prin care orașul Craiova a condamnat la expulzare perpetuă bustul nevinovat al acestui mare iubitor de oameni — adăpostit, în cele din urmă, în ospitaliera grădină a Ateneului român.

Este tot ce se putea face mai sălbatic față de această sensibilitate feciorelnică, lovitura de copită aplicată cu toată lașitatea acestui rege al concepțiilor săi care n'a fost — vai! — niciodată primejdios.

Și — ca urmare fatală — necunoașterea destul de vastei și tot atât de interesantei opere pe care ne-a lăsat-o și al cărei caracter fundamental este cea mai discretă și mai mișcătoare duioșie.

Fără să merite nici pe departe disprețul unei societăți care îi este cu atât obligată — opera lui Traian Demetrescu ne amintește, la fiecare pas, viața pribeagului boem, împins dela București la Craiova, și de-aici înapoi (cu ușoare popasuri aiurea) — spre a putea găsi aici ceeace i s'a refuzat dincolo sau spre a se putea întoarce de aicea cu aceeași mână goală cu care a fost alungat de dincolo. Cărțile sale pot fi considerate foarte bine tot atâtea etape biografice în care realitatea cea înspăimântătoare încearcă să fie transfigurată, imblanzită de acest suflet atât de cald pentru răii săi contemporani. E tot ce putem spune despre aceste cărți de căpătâi ale atâtor generații romantice, sub vraja cărora am visat, am crescut, am iubit și am suferit.

De-aici și recunoștința noastră pentru acest sacrificat, pentru această Iphigenie care ne-a arătat cărările vieții înainte de a le bătători cu propriii noștri pași, care ne-a prezentat, în momente sumare, fericirea scurtă și nefericirea fără sfârșit.

Și cu atât mai firească e aceea necunoștință, cu cât eroii săi — Emil, Nestor — sunt interesante transpuneri ale unei vieți aicea, cu cât volumul său „Intim” reprezintă momentele de evoluție ale propriei reacțiuni în fața vieții, cu cât poeziile sale sunt ecouri ale unei suferinți vii, reale, trăite. Iată de ce Traian Demetrescu trebuie cetit de tineret. Dar mai trebuie cetit și pentru alt motiv, pentru discreția cu care poartă, pentru grija cu care alege, pentru siguranța cu care știe unde să se oprească.

Și oare unii dintre scriitorii de astăzi mi-ar lua în nume de rău — dacă, în legătură cu aceasta, le-aș arăta în acest modest precursor (care n'a fost în stare să fabrice mii de pagini de... maculatură sau prilej de îmboldire fiziologică) un adevărat model de discreție și grije artistică?

Dar tineretului i-a mai deschis o porțiță Traian Demetrescu — porțița fericirii legate de tinerete și de iubire pe care (ca romantic incorrigibil) le-o deschide de-atâtea ori (finele cap. V: Iubita; cap. VI: Cum iubim, etc.).

Dar subiectivismul lui Traian Deme-

trescu se circumscrie și altcum: pe o parte prin continua prezență a elementului reflexiv, pe de alta prin bogăția descrierii atât de caracteristică — ce, cum numai talentul său putea schițeze. Reproducem un singur mo-

*Sub jeratecul lunii lacul domne
Iebădă albă plutește molatec și mârș
Apa se înflorează în urma ei...*

*Singuratică pasdre trece așa de
liid, așa de nelurburată, că mă gând
de ce sufletele noastre nu păstrează
iaș seninătate în trecerea lor
viață”.* (Lebădă)

Și în felul acesta mai toată opera Traian Demetrescu e o continuă tablouri fugitive, ușor schițate, un mai totdeauna de aceiași melancolie flexive și duioase...

Și cu aceleași caractere se prezintă cealaltă operă, în versuri.

Iată un exemplu din „Aquarele”:

*Când, primăvara, vine 'n cârări
Poșorul blând de rândunele,
Eu par'c'astept să se reîntorcă
Și visurile mele*

*Când viața pare mai frumoasă
Și mai lipsită de suspine,
Eu tot aștept să se reîntorcă
Și viscele-mi senine...*

*Se duce vara... și se duce
Popcrul blând de rândunele
Iar eu mă simt tot mai departe
De visurile mele...* (Melancolie)

Sărmanele visuri care ne aduc aminte de marele maestru al melancoliei, sensul inspirației căruia se canalizează și o bună parte din poezia nefericitului Traian. Iată un alt exemplu care bește în sensul intim al acestor visuri:

*Lenca zilelor de vară
E stăpână peste fire,
Dorm livezi, păduri și ape
Într-o dulce neclintire.*

*Lumea pare liniștită,
Sub o vraje de tăcere,
Ca o minte visătoare
Fermecată de himere...*

*Eu, în loc, ascuns în trestii
Stau pe vremea asta caldă,
Căci în sîr-ce zi, spre seara,
Vine-o furtă de se scaldă.* (În trestii)

Desigur însă atâtea note distincte în primul loc, aceea simplitate caracteristică de fond și formă care ne dă față numai decât scribitorul imaginat a celui mai fecund făuritor de imagini în graiul nostru — Eminescu. Traian Demetrescu este mult mai aproape de noi: mult mai limitat el încheie o simie în carapacele câtorva imagini și supune unei reduse stări sentimentale

Și o altă deosebire — distanța dela care privește obiectul.

Și comparația se poate urmări mai departe în alte pasteluri, în predilecția pentru aceleași teme, în folosința aceluiași imaginii și chiar rime, în poezia socială — etc. — totdeauna însă cu desele nuanțe caracteristice, care — deosebindu-l de marele înaintaș, nu-l vor putea reduce la rolul de simplă anexă a acestuia.

Astfel în „pastelul” destul de eminescian:

Pe treștiile ce se 'ndoac
Sub adirile de rând,
Se las' a stelelor răpae...
In aer e un farmec sfânt...

Un cântec blând și vag de ape
S'empărătie spre Depărtări,
Cum depe niște triste clape
Un sbor sfios de aivării...

O aripă de nor se duce
In haorul nemărginit...
In drum, pe-o părăsită cruce,
Un corb stă singur și măhnit.

Și niciun foc nu schintează
Pe dealul gol... și e târziu...
Doar luna parcă stă de pază
O candelă într'un pustiu.

Înălțăm destul obiectivism care ne îndreptățește să punem pe Traian Demetrescu printre adevărații contemplativi — e drept cu o pronunțată notă de umbră. Fără discuțiune din acest unic punct de vedere, poezia aceasta e mult mai omogenă decât destule din Iosif și chiar Vlahuță. Să mai adăug că — alături — seninătatea e deplină și definitivă? Iată:

II. D. I. A.

Se bucură zomii de floare...
E cald și senin...
Și berzele vin...
Și prispă e plină de soare.

Sub strășino veche și 'naltă
Sânt cuburi — și'n ele
Sascund rândunele...
Și vântul alcargă pe boltă...

Un farmec de'mbată de-aiurea:
E vânt aromit
De câmp înflorit...
Și sună de glasuri pădurea...

Molatec la vale se duce
O terră de oi —
Un riers de cimpoiu
Filatele doruri și-aduce....

Și între el „Cămunul”, unul din cele mai reușite pasteluri, nu numai din poezia lui Traian Demetrescu, dar din chiar complexul sinuos al pastelului românesc:

Cămunul risipit pe vale,
Și oamenii L-au părăsît,
Bordeele sânt dărămate,
Biserica s'a învechît...

Pe drumul mare crește iarbă,
Și furecile dela fântâni
Sau vecinic neclintite 'n Soare,
Și orbării par mai bătrâni.

În jur câmpia se întinde
Pustie sub albastrul cer,
Copacii 'n fundurile zării
Ca niște umbre șterse pier...

Spre seară căduri lungi de paseri
Tăcut s'adună'n depărtări,
Și lasă'n urma lor cătunul,
În golul vecinicei uitări.
E într'adevăr unul din momentele

cele mai caracteristice din poezia calmă și duioasă a nefericitului poet.

Firește că această cercetare ar putea fi continuată. Ea se oprește însă dintr-o considerație estetică: ne-a interesat Traian Demetrescu mai ales ca poet și cred că o mare greșală fac aceia cari, interesându-se de această latură a operei lui, păsesc dincolo de pragul pastelului. Întrucât ne privește ne oprim aici cu credința fermă că în pastel — în aceste tablouri singuratică, liniștite și fără margini — el a putut fi mai poet decât în cricare altă parte a operei lui.

Gândirea lui, interesele lui, viața lui, toată gama aceea nesfârșită în măsură să-i circumscrie personalitatea omenească pot fi căutate aiurea. Poezia lui însă, partea sublimă și nepieritoare pentru care a suferit, o constituiesc aceste sumare aruncături de penel pe pânza diafană a unei imaginațiuni mai des realiste, mai rar romantice — pe care le-a împărtășit ca un prodig și în romane, și în nuvele, și în „Intim”, și în versuri. De aici necesitatea absolută a unei *antologii* care să dea posibilitatea de cunoaștere a *poetului* Traian Demetrescu. Iată ce ar trebui să i se facă.

Că lucrurile nu s'au petrecut de loc așa — se poate ușor verifica nu numai prin absența încă a tocmai acestei *antologii* în locul căreia editori interesați au reeditat, tale-quala, principalele volume originale (ceace desigur, nu poate fi un rău prea mare), dar mai ales prin faptul că admiratorii săi au contribuit la falsificarea adevăratului Traian Demetrescu. Într'adevăr toți aceștia, porniți din capul locului pe un drum greșit (dela raportarea propriilor interese politice la literatură) au pus toată greutatea tocmai pe poezia tendențioasă (socialistă) — cea mai slabă în măsură să ni-l prezinte, mai ales sub aspectul personalității omenești. În felul acesta, tocmai prietenii și admiratorii au reușit de minune, pe de parte să-l facă odios așa zisei burghezii, pe de altă să-l arate într'o lumină cu totul palidă și în mare parte artificială adevăraților cămătari de pietre rare.

Iată de ce cred că admirația pentru Traian Demetrescu trebuie întoarsă pe fațașul ei obișnuit și că acest lucru nu se va putea face decât insistând mai ales asupra părții descriptive a operei sale.

PAUL I. PAPADOPOL.

NOTE BIO-BIBLIOGRAFICE

S'a născut la 5 Dec. 1866 în Craiova unde a primit și primele învățături. La cincisprezece ani, neavând cu ce să se întreție în liceu, intră funcționar la un negustor „cu care se înrudia puțin”.

Alte funcțiuni n'a ocupat. Căerând un post ministrului de Instrucțiune, Tache Ionescu, a fost numit un... omonim al său.

În astfel de împrejurări nu s'a putut ocupa decât cu literatura și ziaristica, trăind, când la București, când la Craiova.

Fără să se potrivească de loc cu societatea (mai ales cu societatea de provincie din mijlocul căreia va evada numai după câteva luni dela numirea lui ca angajat comercial) el își va strecura cei aproape 30 de ani cari i-au fost înădăuși de Providență în lipsă și neavere, în indiferență și izolare, în supărări și neajunsuri.

La începutul carierei literare s'a apropiat de Alexandru Macedonsky cu care, după puțin, va ajunge la cuțițe.

Încolo biografia lui e foarte scurtă. Cariera literară și-o jalonează astfel: începe ca redactor al *Literatorului*, continuă în calitate de colaborator la: *Revista nouă*, *Economistul*, *Adevărul* și culminează prin acea *Revista olteană* pe care o va scoate, cu G. D. Pencioiu, la Craiova, în 1888 și „în care neobositul și nefericitul pribeag desfășoară o neînchipuit de bogată activitate literară, bogată pentru vârsta lui și pentru împrejurările vitrege în care era silit să trăiască” (C. S. Făgețel în „Ramuri”, 1913, No. 6).

La 18 ani scrie primele poezii editându-le la 1888 (Amurg) și 1890 (Cartea unei inimi).

Ca om politic a fost partizan al ideilor socialiste.

A murit sărac în noaptea de 16 spre 17 Aprilie 1896, în vârstă de ani 29, adică tocmai atunci când pentru cei mai mulți viața începe să zămbească prin tentațiile ei.

I. POEZII:

- 1) *Poezii* (cu o prefață de Al. Macedonsky), Craiova 1885.
- 2) *Freamate*, Craiova, 1886.
- 3) *Amurg*, poezii noi, Craiova 1888.
- 4) *Cartea unei inimi*, Craiova 1890.
- 5) *Săracii*, versuri, Craiova, 1890.
- 6) *Sensitive*, București, 1894.
- 7) *Aquarele* (cu o prefață de Steuerman), Iași, 1896.

II. PROZA LITERARĂ

- 1) *Nuvela* (în „Revista olteană”): Fără slujbă; Manușcrisul unui prieten; Tite-ra (An. I).
- 2) *Cugetări* (An. I).
- 3) *Din lumea largă* (nuvelă) (An. II).
- 4) *Cugetări*; rânduri (An. II).
- 5) *Intim*, Craiova 1892 (poemă în proză, nuvele, cugetări).
- 6) *Iubita*, Craiova 1895.
- 7) *Cum iubim*, Craiova (1896).
- 8) *Priveliști din viață*, Craiova 1896.
- 9) *Nuvela postume*, Craiova 1896.
- 10) *Simplu* (nuvele), Craiova 1896.

III. PERIODICE

- 1) *Literatorul*, Buc. 1884.
- 2) *Revista literară*, Buc. 1885. 1886.
- 3) *Analele literare*, Buc. 1886.
- 4) *Revista literară*, Buc. 1887.
- 5) *Revista olteană*, întemeiată și condusă de el cu G. D. Pencioiu, 1888 - 1890.
- 6) *Mișcarea literară și artistică*, Iași 1891.
- 7) *Revista olteană*, Craiova, 1892.
- 8) *Evenimentul literar* 1894.
- 9) *Adevărul*, 1894.
- 10) *Vatra*, 1894.
- 11) *Lumea nouă ilustrată*, București, 1895—96.
- 12) *Lumea nouă științifică și literară*, 1895—96.

IV. ULTIME EDITIONI

- 1) *Minerua*: Romane: Iubita, Cum iubim, 1915.
Nuvele și poezii, 1916.
- 2) *In „Bibl. p. toți”*: Iubita.
Cum iubim.
Aquarele.
Intim.
Sensitive.
Priveliști din viață.
Lăutarul. Pater. (în *trou* în *Bibl. de jugand.*)
- 3) *In „Pagini alese”*: Nuvele și însemnări.
Pădurarul din Solea.
- 4) *La „Scrisul românesc”*, Craiova: Versuri și proză, 1924, conținând: I. În alte lumi și II. Intim.

P O E Z I E

GEORGE GREGORIAN

C U V O I

Aici sunteți, voi toți, în jurul meu.
 Sonori în diminețile cu soare,
 Cu pânze largi pe fluviul de sudoare
 Și noaptea trași la mal de Dumnezeu...
 Aici, vă simt pe toți în jurul meu !
 Și știți și poate nu știți
 Cum tae 'n pieptul vostru-abia deschis,
 Sapa de rod, sapa de vis,
 Cum sună surd oțelul și cum chiamă
 Din funduri tremurările de-aramă!
 În liniștea ce'n lung o depănați
 Cu ochi de îngeri triști și mers de turmă
 Pe luciul sfâșiat fără de urmă
 De plute și 'necați,

Desbrac de cer miragiul .sec și crud
 Și toate svârcolirile v'aud.

Cu viața mea am isprăvit, cât fuse:
 Un fel de ghiare-au fugărit tot ghemul.
 Ce mă mai chiamă, văd ; ce-a fost, mă duse
 Și 'n ce-o mai fi sfârșească-se blestemul.
 Dar ochiul meu de-adâncuri fumegat
 Mai stă pe suprafața dusă lac
 Pe mâinile ce strigă și se sbat...
 Ce să mă fac cu voi, ce să mă fac ?

C O R B I I

Pe plopii întinși
 Coboară corbii'n pâle de doliu.
 Cernesc al iernii alb lințoliu,
 Și, triști, de foame par învinși..

În cimitir,
 Pribegi, s'au adunat la sfadă ;
 Iar sub uitare și zăpadă
 S'ascund mormintele în șir...

În aiurări
 De spaimă inima mea moare...
 Acoperite de ninsoare
 Pierdute sunt orice cărări..

Cugetători,
 Privesc spre cer, privesc departe ;
 Pe când un glas de vânt împarte
 Un cântec care dă fiori...

Și pe când tree,
 În a crepuscului oră,
 Spre groapa unde doarme-o soră,
 Și'n suflet plânsul îl innee ;

Și mă învinge
 Un gând amar, — știind c'odată
 Și peste groapa mea uitată
 Vor trece corbii și va ninge !..

TRAIAN DEMETRESCU

SONETUL NĂVODULUI

Am împletit năvod de in curat
 Cu margini largi cât ar cuprinde-o zare,
 Și-am aruncat năvodul meu în mare,
 Când valuri aprigi țarmurile bat.

Dar când am vrut să mi-l adun din ape
 În adâncime încercat părea de fier ;
 Și brațul meu prea slab a fost să-l scape..

Voiam să pescuiesc mărgăritare
 Și peștele de aur fermecat,
 Și plasa mea spre funduri s'a lăsat
 Ca într'o vrajă grea amețitoare.

Se începtase — și rămas stingher,
 Cu palpăire de comori sub pleoape,
 Părea că-mi văd năvodu 'ntins pe cer !

G. TALAZ

I N V I N E Ţ I R E

O lacrimă strivitu-s'a 'ntre gene
 Și nimeni nu te n'reabă de ce plângi
 De ce prin ascunzișuri de hiene
 Comori peste comori de lacrimi, strângi

Îți arde inima de-o fugă ce te minte
 Și strângi în pumni, dureri ce nu grăesc.

E vânat orizontul înainte
 Din urmă bice negre te gonesc

Ți-ai căpătat, o suflete, osânda
 Căci grea ți-e 'nbrăcăminte de pământ
 Ai vrut să sbori, dar aripa, plâpânda,
 Te-a ținut năuc și gol în vânt.

ADA MOLDOVANU

RĂZVRĂȚIȚII

de AL. CAZABAN

Stam la fereastra vagonului...

Pe peron era imbulzeală mare. Prin mulțimea de sumane și cojoace, albăstrău, impanătoare, câteva mantale de andarmi rurali.

— Hai, luați-l! auzii o voce puternică. Atunci, din grămadă, câțiva oameni s'aplecă. Când s'au ridicat, purtau pe brațe un corp fără simțire. Măinele și picioarele îi atârnavă ca și când ar fi fost niște cârpe iar capul părea că e bătut cu un turban de sânge.

La vederea asta, am lăsat iute fereastra și m'am înghemuit, înfiorat în colțul băncii.

De vagonul meu, se apropiau, tot mai mult, voci grăbite, pași greoi. Acum, deosebiam găfăit de oameni cari ridică un corp greu, auzeam chiar cum se frecău pe perete, sumanele aspre ale țărănilor și ureau scările vagonului. Ușa fu trasă cu sgomot și un jandarm intră, aruncând o privire sus asupra călătorilor. Câțiva soldați, cari se aflau în vagon, se sculară în picioare. Imediat, după jandarm, intrară doi țărani ținând de subțoară pe omul cel însângerat.

— Puneți-l aci! — ordonă jandarmul, arătând jos un loc între două bănci libere. Cei doi oameni lăsară acolo, ca pe o povară, pe rănit, care se întinse jos, cu un geamăț surd. În vagon, mai intrară vreo cinci țărani și încă trei jandarmi. Cei doi oameni cari urcaseră pe rănit, se așezară lângă mine: unul în fața mea, celălalt în stânga, chiar pe banca pe care stăteam.

Trenul porni din nou. Niciodată încă, o asemenea omenească nu mi s'a arătat mai încredințătoare, decât în momentul acela, când am fost silit să stau alături de oameni ale căror haine erau mânjite de sânge... Într'un răub, avui impresia că mă găsesse într'o dăbă de puscărie, și că și eu eram unul dintre făptuitorii crimei...

Un soldat care avea o armonică, începu să întoneze câteva melodii naționale. Atunci găsii prilejul să privesc la celor doi țărani de lângă mine. Stăteau făcuți amândoi. Privirea le aluneca peste egoarele cari prindeau să inverțesească, peste sirecurile de păduri cari cădeau că fug înspăimântate odată cu mizeriile negre ale Siretului.

Cel din stânga mea, era aproape bătrân cu plete cărunte, cu barba căruntă. Cel din dreapta mea, — tânăr de tot, — avea fața rotundă o mustață mică, iar obrații obrazului — lustruiți și învineții — păreau loviți de un pumn strășnic. Bătrânul când m'a simțit să-l spionez cu privirea, plecă ochii, și lăasă să-i scape un suspin adânc. Cel tânăr, însă, mă înfrunță cu privirea senină a ochilor albaștri. Mă uitai și la ceilalți țărani: și în ochii tuturor am văzut aceeași seninătate, aceeași resemnare adâncă. Privirea lor liniștită, mă minună și mă întrebam, nedumerit, cum de nu s'a întâmplat să sară un singur strop de sânge în ochiul asasinului și să-i păteze privirea aceea atât de albastră și atât de senină!

Un jandarm ridicându-se dela locul său, se apropie de rănitul care zăcea aproape fără suflare, îl atinse cu vârful rismei, și-i întrebă pe cei de lângă mine: — N'a murit încă?

După ce fulgeră, cu privirea rece și cea a ochilor săi verzui, pe băteanul din dreapta mea, se întoarse către soldatul care stătea din armonică și îi porunci:

— Ia cântă, măi leat!... „Când eram copii odată!“

Cu cât cantoanele treceau defilând în fugă în fața noastră, cu atât mai mult neliniștea se săpa mai adânc pe fețele țărănilor.

— Desigur, trebuie să le fie frică de pedeapsă! — îmi ziceam privind la mâna plină de sânge a țevășului meu de drum... „Cu mâna asta — desigur — a luat parul sau toporul cu care a sfărâmat capul consăteanului său, cu care, poate, a petrecut odată.“

Și în închipuirea mea îi vedeam pe acești oameni, strănși la un loc, plănuiind omorul. Li vedeam chiar, cum, aruncându-se asupra nerocitului, l-au trântit la pământ, cu fața în jos, dintr'o lovitură de măciucă... Pletele albe se înroșiră pe dată, și sângele, curgând, se prelingea pe gât, pe ochi, pe haine. Apoi, după săvârșirea crimei, cum au fugit toți: ucigașul, îndreptându-se spre o baltă, ca să-și spele mâinile și păcatul... Sau poate că au năvălit noaptea în casa românului, și că, în plânsetele desnădăduite ale copiilor, l-au tras jos din pat, și l-au căleat în picioare... Poate că l-au ucis în așternut, și că mai târziu, din coarsaful înroșit de sânge, o mână crestinească a făcut bandajul din care chiftea și acum sângele cald...

Deodată, rănitul făcu o mișcare ca să se ridice pe bănci, dar, neisbutind, suspină adânc. Țăranul cel tânăr se repezi la el, și aplecându-se cu grijă asupra lui, îl întrebă cu un accent în care tremura o mișcă dureroasă:

— Ți-o fi mai rău, tată?

Și după ce legă peste bandaj o batistă mare, albă, care se înroși pe dată, își întoarse privirea spre locul unde jandarmii râdeau mulțumiți, că soldatul cu armonică le cânta după plac. O rază de ură săgetă albastrul cel lîmpede din ochii săi.

Când și-a luat locul din fața mea, pieptul îi svăcnea. Buzele și le strănsese cu putere, ca și când ar fi vrut să pue stavilă unui muget de turbare, care, dacă ar fi scăpat, trebuia să umple vagonul de groază și să întepenească râsul pe buzele jandarmilor. Iar când întâlni privirea mea, fața i se umbri de o desnădejde sălbatecă.

În vagon nu se auzea decât cântecul monoton al armonicel...

— Ți-e tată? — l-am întrebat pe țăran, arătându-i pe rănitul cu pletele văpsite roșu și în care se îngrosau, tremurând, boabe de sânge încheșat.

Omul făcu din cap un semn de aprobare.

— Și cine l'a lovit așa de rău?

— Cine?... Ia călăii... ei l-au ucis!... Îmi răspunse fiul cu un suspin înăbușit, arătând spre jandarmi.

— Cum?... ei l-au lovit?!

— Da domnule, și ne-ar fi omorât pe toți, dacă ei ar fi fost mai mulți la număr.

— Așa-i — făcu țăranul cel mai bătrân. Ne omora...

Ceilalți țărani se sculară de pe la locurile lor și veniră lângă noi.

— Și ce ai făcut? — întrebai, din ce în ce mai surprins... Pentru ce l-au bătut?

— De, pentru ce? întrebă-i și dumneata!... N'a vrut să le dea de băut pe datorie!...

— E crășmar tatăl dumitale?

— Da, ține o crășmă mică... Ei au venit mai întâi doi... erau băuți... Au zis latei: „Nu ne-i da ceva de băut?“ Și fata le-a spus: „Ba v'ași da, dacă plățiți!“

„Da dacă n'om plăti!“... „Oi rămâne și eu cu marfa nevândută“. Ei s'au separat: „bine, moș Grigore, o să ne-o plătești asta!... O să-ți facem proces de contravenție că ai ținut, Dumineca trecută, crășma deschisă!“... Și s'au dus apoi la primărie.

— Erați mulți în crășmă?

— Câți ne vezi aici.

— Și-au încheiat jandarmii, procesul verbal?

— ...M'am dus eu la primărie, — zise țăranul cel bătrân, — ca să-i spun primarelui cum stau lucrurile... Da ei cum n'au văzut, m'au și pocnit cu contorul peste ochi, de mi-au scăpărat stele verzi.

— Și te-ai lăsat așa?

— Ce să fac domnule? M'am înturnat la crășmă, și când m'a văzut, moș Grigore a zis: „Ira!!!... că doar nu suntem robi!... Haideți, mă, la primărie, că nu-i țara în pradă!... Și ne-am dus cu toții... Da ei când ne-au văzut, au incuiat ușa pe dinăuntru... Moș Grigore a prins să sgâlție de ușă... Numai unde a eșit un jandarm și unde l-au lovit pe moș Grigore, cu patul carabinei drept în piept...“

— Primarul nu era?

— Tocmai atunci venea și el... Jandarmii, când l-au văzut, au prins să strige: „unde umbli, primarule, când satul e în revoltă“. Primarul n'a zis nimic și a intrat în primărie. Ei au început să ceară, la telefon, ajutor dela secția de jandarmi... Oamenii din sat, au venit cu toții în curtea primăriei!...

Deodată, povestitorul tăcu: un jandarm se apropiase de locul unde stam.

— Ce v'ați străns, mă, grămadă, de nu pot circula pasagerii?!

Trenul se oprise.

În vagon se urcă un sergent major. Era un voinic, cu mustața groasă, cu ochii înspăimântători de mari și de negri. Se duse de-adreptul la jandarmi și le strănse mâinile prieteneste. Uitându-se la bătrânul însângerat, întrebă pe „camaraziți din jandarmerie“:

— Da ce-i cu individul ăsta?

— A făcut revoltă!... Dacă nu ne încheiam în primărie, ne omora.

— Și de ce s'au revoltat?

— Am vrut să aplicăm legea repausului duminical, și când ne-am dus la primărie să încheiem convenitul proces-verbal, au venit cu toții la primărie și ne-au amenințat. Dacă nu telefonam la secție după ajutor, revoluția se lățea rău... Il vezi? — zise, arătând spre rănit, — o capul revoltei, și dacă Stefănescu nu-l lovea cu sabia în cap, hoțomanul mă omora cu toporul.

— Par'că spuneai că l-au lovit cu patul pustii în piept? — am întrebat pe țăranul de lângă mine.

— Asta a fost întâia dată! L-au ucis de tot, după ce au venit jandarmii dela secție, și pe când ne întorceam cu toții acasă, — îmi răspunse bătrânul.

Stefănescu, jandarmul cu ochii verzui, își trecea, cu oarecare neliniște, mâna prin mustața îngrijită cu cea mai mare atenție. Punându-și o mână în sold, povestea cu mândrie:

— Revolta era în toți, când am sosit la fața locului, eu cu Vasilescu și cu Iordăchescu. Capul revoluției ridicase topo-

R U I N E

EROULUI NECUNOSÇUT

de DIMITRY

Luai de abia un an, tineri și îndrăgostiți, ei așteptau de culesul viilor un mic necunoscut pe care îl și adorau. Stăpânii unui petec de pământ, sdraveni, plini de vlagă, li se schița viitorul ca un drum drept, neted, lung și spornic.

Purtând făclia însăngerată, războiul aprinse un sinistru incendiu. Jertfele, nu se pot număra. Femeile și-au dat fără sgarcenie lacrămile, inima: bărbații sângele și viața. Intr-o apoteoză de groază câte conștiințe redoleptate, câte ființe umilite incununate de glorie; ce sublime devotamente și peste atâtea ruine ce neperitor monument de eroism!

Soldat infanterist, el plecă din ziua întâi, în linia de foc. Curând i se ampută un braț, cel drept. Pentru el urgia războiului se isprăvise oare? Nu. Dușmanul era stăpân pe satul său. Acolo era mare prăpăd. Alt nimic nu se știa. Schingiuitoare așteptare. Pentru o veste și-ar fi dat bucurios și celălalt braț.

Trecu un an.

Primi însfârșit o scrisoare. Trei vorbe. Acum știa că soția și fiul erau sănătoși. Cam la două luni îi veneau aceleași vorbe. Era mai liniștit, dar nu putea fi pe deplin mulțumit, se înțelege. Altfel o ducea bine. Avea un braț artificial și se slujea acum cu îndemănare de el. Muncea cu răvnă câștiga bani. Dum-nica se așeza de obicei pe o bancă într-o grădină și nu se sătura privind copilași jucându-se.

— Pe lacăte luni încep a spune „tată”, — îndrăzni el să întrebe pe o femeie care își desmierda un prunc voinic și plin de viață.

Mădră ca toate mamele, a răspuns firește femeia:

— Depinde, al meu a început să spună

rul, și iar fi omorât pe domn brigadier Popescu, de nul trăznem eu... și doar l-am somat în numele legii... Eu mi-am făcut datoria... Nu-i așa domnule major?

— Desigur: legitimă apărare! — a probat majorul, holbând și mai mult ochii lui holbați.

Fiul rănitului înăbuși un suspin și făcu din cap o mișcare desnădăjduită.

— Și acum îi duceți la parchet? nu-i așa? — întrebă sergentul major, scoțându-și mânușa.

— De sigur!

— Tot noi suntem hoții! — oftă țărănul cel cu pletele cărunte... Mai mare rusine pe bătrânețele noastre!

Conducătorul ceru biletele pentru Bârlad.

Țărânii se ridicară iute, și pe fețele lor trecură umbre repezi de griji chinuitoare.

Conducătorul, după ce adună biletele, se adresă țărănilor cari se pregăteau să ridice pe rănit:

— Da țercul ăsta, cu fes roșu, are bilet?

— Are bilet de înmormântare!... răniți jandarmul cu ochi verzuți.

În sfârșit, trenul intră în gară.

— Hai! luați-l! — ordonă un jandarm.

Rănitul fu ridicat pe brațe. Capul îi atârna în jos. Pe fața lui sbărcită, pe care, sângele ce se uscaseră, o sbărcise și mai rău, nici un semn nu arată că mai poate fi în acest corp o scântie de viață.

Credeam că murise. Deodată, pleoapele

multe, de mic micuț... e deștept nevoie mare!

El, nu-și cunoștea pe al său, dar era sigur că seamănă cu femeia pe care o iubea. Fără îndoială copilul era frumos și isteț ca ea. Uneori îi visa noaptea pe amândoi, ziua era neîncetat cu gândul la ei.

Mai trecură zile, luni, și dușmanul fu isgonit din satul său. Omul nostru nu și-a mai găsit astămpăr până nu a căpătat învoire și foaie de drum. N'a fost ușor, dar sosi și ziua aceea. Plecă, încărcat cu lucruri bune, cu ochii infri-gurați de bucurie și cu inima plină de nădejdi frumoase.

Căsuța lui e la capătul satului.

Cu atât mai bine, va fi mai iute sosit, ai lui vor avea cel dintâi „bine v'am găsit!”

Cum i se sbate inima! Nici la rebel nu i s'a sbătut așa. Păicarele abia îl țin, și ce n'ar da să poată alerga. Dar brațul? Il uitase! Femeia sa nu știa... ce va spune? Ei și! Nu e mare lucru un braț, pe lângă fericirea care îi așteaptă. Alții au pățimit mai amarnic.

Înaintează împleticindu-se. Ar vrea să strige de bucurie și se înădușă. Ii vine a râde, s'a plânge deodată.

— Că doar nu-s beat! zice, stergându-și boabe mari de sudoare. — și nici nu visez: fată-mi căsuța... iar copilașul din prag... e al meu!

S'a repezit, il înșafăc, îl stringe, apoi îl privește cu nesat.

Pe frică ce-i este copilul nu țipă, dar stă cu ochii țintă. Atunci, încet-încet el îi dă drumul, îl ține numai frumusețea de mână, împinge usa, intră, iată o și pe ea. Soția nu l-a văzut încă. Acum se întoarce, îl zărește, scoate un țipăt, aruncă un nume

și se descețară, și printre genele însăngerate alergă o dungă albă, apoi una albastră, și iarăși una albă, apoi pleoapele se înclătară din nou.

Jandarmul deschise ușa. Încet, încet vagonul începea să se golească. M'am retras în colțul băncii.

Acum deosebiam găfuit de oameni cari poartă o povară grea. Auziam chiar, cum se frecau, de peretele vagonului, sumanele aspre ale țărănilor cari se coborau.

Am lăsat fereastra. Pe peronul gării era imbulzeală mare. În jurul rănitului se adună toată lumea. Erau și militari, și femei și copii.

În vagonul meu începură să se urce atâtea călători, încât a trebuit, ca să nu-mi pierd locul, să mă întind pe bancă și să mă prefac că dorm.

Când trenul scăpă de încurcătura liniilor și a vagoanelor care se înercuisau în stație, m'am ridicat de pe bancă și, răsărându-mi fruntea înfierbântată de fereastra vagonului, am aruncat o privire obosită asupra Bârladului.

Pe șoseana pavată... care pleacă de la gară și merge înfigându-se în inima orașului, — un convoi de țărani, cu capetele plecate, se lungea încet după o țargă — purtată de patru oameni și acoperită cu un țol gros de nepătruns.

În inima convoiului albăstrea mantulele jandarmilor, iar în bătaia apusului, am văzut strălucind, cu argintul, tăisuri de săbii, amenințătoare...

iar apoi holbată, femeia nu-și mai putea lua ochii dela om și dela copil. Se clatină, stă să cadă; el o coprinde, ea i se propțește istovită de umăr și o podidește plânsul.

Iar el:

— Iartă-mă, nu te-am putut prevesti, și nici să mai aștept nu mai puteam. Plângi de bucurie plângi, știu! În curând vei zâmbi și mititelul îmi va zice „tată”.

La aceste vorbe, ea s'a deslipit de el, aleargă spre copilaș, tot plângând îl îmbrățișează cu patimă.

— Dar pe mine, nu mă sărută nimeni! Poffim, iată ce v'am adus. Mi se cade o mulțumire. Ține asta, ștrengarul!

Copilul e tot tăcut, dar ochii lui plini de veselie copilărească aleargă dela jucărele la cel ce i le înmânează. Femeia se căznește să zâmbească.

El se aștepta la o veselie mai agomoloasă. E cam buimac, dar își zice:

— Bieții nu mai știu ce-i mulțumirea, au îndurat prea multe rele. Și lor:

Se uită toate urgiile, mă credeți pe mine. S'alina de îndelețe, durerile toate. Iaca eu... P'am uitat pe răposatul meu braț.

Râde.

Copilul îl imită, îi întinde brațele. El îl ridică, mai domol ca la sosire, și zice:

— Cam becisnic, mititelul! Alții de seama lui sunt mai guralivi.

Dar văzând că ea îl privește înmărmurită, de teamă să nu o fi jignit, adaugă numai decât:

— Dar e frumos, hoțomanul! Leii ma-sa. Iaca ochii, iaca gura ta, și gro-pița din obraz, ba și semnul negru în dosul urechii, pe gât. Eine îți seamănă și bine îmi pare.

Face haz, căci copilul gădilit de muștățile lui, se svârcolește ca un peștiș în mreajă.

— Svârlugă mică, să știi că nici nu-ți dau drumul până ce nu-mi vei zice: „tată”.

— Nu-ți poate spune... nu te aude... nu — e surd e mut, șoptește cu durere mama, apoi: — dă-mi-l, e târziu, trebuie culcat.

Femeia a luat copilul, ea ese cu el.

Omul a rămas singur. Ar voi să culcețe limpede, dar sub tidvă e mare bălălie. Pentru ce are el un copil mut pentru ce nu-și mai recunoaște nevastă! Doar a îndurat chin destul, i se putea îndulci și lui amarul în loc să sporească!

Soția a intrat fără să o fi văzut el, îl apucă de umăr, îi vorbește răspicat:

— Ascultă, nu-ți cunoști necazul tot. Trebuie să-ți lălmăcesc eu, mai nimerit e să-l afli dela mine: Copilul ăsta nu e al tău. Al nostru a murit fără să fi trăit, chiar după ce ai plecat tu, căi prea m'a durut despărțirea și prea mă muncit grija de tine.

— Ce spui?

— Acesta e mai micuț... ții-ai dat și tu seamă...

El începe a pricepe și scoate un urlet de durere.

Ea urmează, hofărjită.

— Pleacă... trehue... nu se poate așa ceva... știu, e grozav.

Îi tremură în glas toată desnădăjdită, urmează lotuși:

— Ar fi trebuit să-mi fac seamă în loc, numaidecât, atunci... N'am putut multă vreme am fost smintită... că n'am

AL. CAZABAN

NEVASTA INIMOASĂ ¹⁾

de MIHAIL LUNGIANU

Au fost odată trei frați, rămași de
fără părinți. Acu văzându-se ei
noi și pe drumuri și-au adus aminte
ceace le-au tot spus ei, cât au trăit,
s-au rugat lui Dumnezeu, să-i noro-
cească.

— Mare se închina așa :

— Dă-mi, Doamne, un munte cu oi,
călători or veni, la toți le taiu câte
mii.

— Al mijlociu :

— Doamne, mie dă-mi un han plin
sături și cu mărfuri. Câți drumetii
trece pe lângă el pe toți am să-i găz-
duiesc, să-i ospătez.

— Al mic :

— Mie, să-mi dai, Doamne, o nevastă
bună în ea, că bogății nu-mi trebuie.
Dumnezeu li-a ascultat rugăciunea și
li-a făcut ce a cerut.

— Mare a prăsit dintr-o oare un munte
de aur și toată oarea avea doi miei. Cel
mic s'a văzut c'un han, plin cu fel
de lucruri, cel mic c'o nevastă,
bună la inimă.

— Măcar Dumnezeu către sfântu Petru :

— Hai, Petre, să ne coborâm pe pă-
mânt să mergem, să încercăm lumea,
câți sunt or nu mulțumiți cu ce
am dat și dacă-și țin făgădueliile.

— Au mers întâi la fratele cel mare,
s-au săsit lângă stână, fundea oile,
— Tată, suntem niște călători flămânzi!

— Ce și nouă ceva să mâncăm,
câți se încuruntă la ei :

— De mâncare?... Uite, mergeți și voi
pe țăr de acolo. Și le-a arătat gă-
să, pusă la chiotoarea stânii, din care
s-au căini.

— Au sfințitele fețe au inghițit în ei
ce și s'au dus la cărciumar. L-au
cercetat de lume veselă, cu chef,
cântoare. Il imbiau toți să bea din
ce lor. Și el li-asculta îndemnul și
ce cu toți, aducea mereu la bău-
turi, a fripturi.

— La atâta urgie, Dumnezeu se vede
c'au. Am dorit moartea, dar ea nu
trăiește pe mine. Mai târziu, așa fi tre-
buie să părăsesc copilul bestiei dușmane.
— Putut... mi-a fost milă de nevino-
vinați suntem și eu și el, dar
ce ai dreptul să ne osindești?... Te
cercetă de acum și pentru totdea-
lă-mă tu, — eu știu că nu te
câștii când... Alt nu-ți mai spun
— Mergi sănătos. Să te păzească
Dumnezeu. Nu mă blestema, că am fost
puns blestemată de soartă.

— Cum om a eșit, fără o vorbă, fără
să plângă, fără o lacrimă. Nu s'a putut
să se însu. A căzut pe prispă. Ii e
grea mai grea inima încă. In-
tr-un s'au întineric, înăuntru mai
câștii încă.

— Au acolo toată noaptea.
— Al barizol beznă a început a se
când zorile au început să se înfi-
când satul adormit a prins a se
când a început a se ridica și lui
când pe inimă, i s'a luminat sufle-
când adevăr strălucitor s'a înălțat în
când soare.

— În casă. Iși găsește soția, așa
când s'au. N'a fuchis nici ea ochii
când toată

— Cândul tău, să-mi dai ascultare.
— Cum știu ce-i de făcut. Azi spre
când a priceput că: tu, necinstită fără

— Dumnezeu și cu sfântu Petru au bă-
tut stioși la ușe :

— Tată, găzduți-me și pe noi !

— Ce?... Haiți-haiți, îmbrăcați-vă cu
ușa mai de grabă. Am mai găzduit eu
pe unii ca voi și, când au plecat, mi-au
furat securea și zeghea din pat.

— Bunul Dumnezeu pleacă rușinat capul,
inghite *coșarca* și tace.

— Sfântu Petre nu poate să mai rabde
însă :

— Vezi Doamne, ce-ai făcut?... L-ai as-
cultat rugăciunea și uite cum se poartă !

— Lasă, Petre ! Eu am dat, eu iau
îndărăt ! răspunde Milostivul.

— Se îndreptă ei apoi, haida-haida, la cel
d'al treilea frate, la cel cu nevastă in-
imoasă. Au găsit-o doar pe ea acasă, di-
reticând, curățind ; bărbatul era dus la
muncă.

— Tată, găzdueste-ne și pe noi !

— De ce nu?... Cu dragă inimă ! Veniți
încoace ! Și i-a băgat în casă, ară-
tându-le să stea să se hodiniască. Și ei
au stat și s'au hodinit. Dar se apropia
vremea de cină și în covată nu mai era
strop de mîlai.

— Femeea adăsta s'aducă bărbatu' de
unde muncise în ziu'aceea.

— După ce s'a nserat cum se cade iacă-
tăl că vine însă cu mâinile goale. Ea l-a
zărit intrând pe partă și i-a ieșit înainte
în prispă :

— N'ai adus mălai?...
— Nu ! N'avea măcinat omu'. Zicea
că duce dimineață la moară și-mi dă
măine seară.

— Da' ce ne facem în sar'asta, că nu
mai e de loc?...
— Ce să facem?... Ne-om culca și ne-
mănceați. Par'că acu e 'ntâiași dată?...
— Ne-om culca, vezi bine, cum ne-am
mai culcat și'n alte dăți, da' vorba e că-
vem oaspeți, doi uncheși, flămânzi și
obosiți de drum.

— Asta-i asta ! se căini bărbatul. Să
nu-i fi primit !...

— Așa să fie, răspunde ea. Dar vai de
traiul nostru !
S'au pregătit de plecare.

— El a cerut să meargă împreună, o-
dată încă. La mormântul odorului lor.
Iată-i. Se închină, plâng, fără sgomot,
alături.

— Celalt copil îi privește. Atunci mama
încearcă prin semne să-i lămurească
cine doarme acolo sub pământ.
S'ar zice că pricepe. I s'au întristat
ochisorii, i s'a stins zâmbetul pe buze.
A rămas o clipă pe gânduri, apoi își
desbracă hăinuța, o întinde, o păturește
pe lespezea de drum.

— Slavă domnului ! Și inima mă-sei
are, zice soțul mișcat.

— Apoi, către copil :
— Hai cu tata, pușorule.
Către soție :

— Poți să ai încredere în noi, femeie !

— Vai de mine !... Se putea una cu
asta?...
— Bine, bine, știu că așa ți-e inima,
bună, miloasă. Vorba e, ce te faci acu?...
— Să vedem ! Oiu scutura covata ș'oiu
încropi d'un cocoloș, pentru ei doar !
— S'asa !... se mângăie bărbatul. Nu-
mai să fie !... Merge femeea 'n celar,
câtă 'n covată. Nu mai era nimic în ea.
Doar pe la colțuri câte un strop. Ia pana
de găscă dela locul ei și șterge cu ea
covata bine, bine. De ce o ștergea mai
mult, din ce se aduna făină. Par'că iz-
vora. A strâns un pumn d'al mare.

— Cum a apucat să toarne 'n apa fiartă,
lăsată doar pe fundul vasului, pus la
loc, d'odată s'a ngrădat și a început să
se umfle o mămăligă și creștea-creștea,
ajungând până 'n buzele ceanului.
— Mare minune și asta ! se cruci fe-
meea.

— Și, lăsând-o să mai colceie pe foc, să
se răcorească, a dat fuga la bărbat :
— Știi tu una?...
— Știu, de mi-i spune !
— Am scos o mămăligă 'n lege. O să
măncăm toți din ea și o să și mai ră-
măe.

— Bravo ție, c'o să faci față nevoii !
— Da', uite ce ! Că s'a 'ntâmplat așa,
hai să rostim și ceva legume. Tot are
ea doi miei oarea, dată de frate-tău la
tăiatu' moțului fetei. Nu poate să-i adăp-
teze p'amândoi.

— Hai să ținem umu'....
— Haida, de, fie ca ține ! îi făcu voea
bărbatul și se duse repede 'n obor, tăie
melul, îl puse 'n frigare și sfâr ! sfâr !
pe lângă jar, într-o clipă a fost fript.
Frecându-și mâinile de bucurie și mai
aducând și ceva ceapă și usturoi, le a-
seză pe masă. Ridică fuciu de pe mămă-
ligă, tăie felii-felii din ea, aduse și un
ulcior de apă rece și pofii pe oaspeți la
cină.

— Aceștia băgară de seamă că femeea și,
după ea, bărbatul, înainte d'a prinde să
mănânce și-au făcut cruci tare veseli,
mulțumind că s'au învrednicit să aibă
ce pune pe masă și și-au aruncat între
ei cătături, pline de nișeles.

— Măncând ei, după rânduiala mesii,
mai îndemnându-se, mai tînind, ai ca-
sei se minunau, că uncheși străn-
geau oasele și le puneau grămejoară
dinainte, nu le aruncau prin colțuri
după obicei' românesc.

— Da' de ce străngeți oscioarele, oa-
meni buni?... îi întrebă femeea.
— Aveți poate vreun câine ? adăogă și
bărbatul. Puteți să le luați, că noi nu
ținem țigănie de *tută* la casă. N'au ce
păzi.

— Nu ! De unde?... Dacă suntem ve-
cine călători, ce să ne necurcăm cu
câini?... Da' așa e bine să faci omu'.
Să n'arunce ce-i rămâne din or-ce și or-
și când, că și aceea prinde bine odată
s'odată.

— Cei de gazdă se uitară umu' la altu'. Nu
înțelegeau ce folos ar putea să le aducă
niște biețe oase?...
— Eu le duc pe maidan cu gunoiu' și
vin ciorile și câinii de prin vecini de le
adună ! zice femeea.

— Nu, tată, să nu mai faceți asta.
Osu' dobitocului e sfânt, ca și al omu-
lui. Nu trebuie batjocorit. Că el ne dă
lapte, ne dă lână și ne dă și carne. Dacă

*) Apare în al treilea volum de Po-
vești „Toarce furcă !”

DESPRE MIȘCARE, RITM, VIBRAȚIE

de SILVIO FLORESCU

Ar trebui să zicem: la început fu viața; am putea deasemenea zice: la început fu mișcare și ritm, mișcarea fiind viața însăși, cu pulsația ei ritmică inerentă forței.

Orice fenomen este supus unei acțiuni și reacțiuni care imprimă elementelor sale acel caracter ritmic din care decurge continuitatea și succesivitatea. Ziua și noaptea, căldură și frig, aspirație și respirație, systolă și diastolă, flux și reflux. Iată câteva exemple de ritm al vieții. Exemple și marile fenomene de periodicitate ale soarelui și lunii, a altor fenomene cosmice de cari e strâns legată orice manifestare de viață pe pământ.

Cu atât mai mult omul, această minunată sinteză, este oglinda cugetătoare și reflectoare a fenomenelor de viață și de mișcare. Omul umblă, — mișcare, — el umblă pentru nevoia de a se mișca de la un loc la altul. Această mișcare nu este indiferentă de mobilul ei, și e și mai puțin uniformă. Omul umblă in-

n-aveți căne să se înfrupte și el din bunătațile mesei, atunci îngropați-le. Așa să faceți totdeauna!

Bărbatul sta să răză d'asa vorbă, dar femeea prinse la inimă și se înduioșă. Se gândia că și mielul și oaea și toate dobitoacele sunt făpturi ale lui Dumnezeu și când folosesc omului până la sfârșit, e bine să se arate și eu mulțumitor. Și adunând oscioarele cu grije, le-a îngropat în dosul casei, unde era țarcul oii, rămasă c'un miel.

La ziua ce să vază?... Minunea minunilor! Mielul tăiat era la oae, sugea de tot. Să fi fost vis, or arătare, toată întâmplarea de cu sara? Nu știa ce să creadă!.. Și, ca să se pătrunză că n'omșeală aducerea aminte or vederile. Duminica următoare a pus de a tăiat iarăși un miel și au ospătat din el și îngropat ea la fel oasele și a doua zi mielul era în ființă. Au tăiat apoi pe amândoi d'odată și îngropându-le oasele, au fost în păr la ziua. Pe toamnă a tăiat oaea dar s'a întâmplat cu ea tot cum s'a întâmplat cu mielul.

În primăvară a avut oaea iarăși doi miei și noatenii, că fuseseră mieluțe, au tăiat și ele câte doi mieluși. Și ce tăiau învia la loc, că ngrorau mereu oasele în obor. Și așa au prăsit ei turmă mare de oi și au ajuns bogăți, da' oameni de omenie toată viața lor.

Cât despre ceilalți doi frați, ei au sfârșit rău de tot, că unuia a dat gâlbeaza în oi și i-au murit toate, iar celuilalt i-a ars casa, cu ham, cu grajd, cu cai și au rămas amândoi săraci, liniști pământului, să fie pe lume sămânță de nenoroc.

D'atunci a rămas obiceiul ca să se îngroame în obor vitele moarte, să fie ferită țărâ de molime și să se prăsiască ele din plin, cum și credința că omul sărac or ce ar face nu poate să dea c'un pas înainte, dacă poartă în spinare blestemul lui Dumnezeu.

MIHAIL LUNGANU

cet sau rar, mai grăbit, sau aleargă. Starea sa sufletească va fi liniștită sau fericită, ori îngrijorată, sau înspăimântată, cum poate fi și extatică. Aceste diferențieri ale pulsației animice, constituie ritmul. Când nevcia nu-l împinge chiar, de a umbla de la un loc la altul, el poate resimți totuși impulsul unei exuberanțe de mișcare în raport cu starea sa sufletească, mișcare ce va fi oglindirea chiar a acelei stări: astfel născu dansul.

Atât umbletul cu multiplele sale compendii cât și dansul, nu sunt decât exgresele fizice ale acelei vieți sufletești.

De mic, omul scoate din gâttej sunete, cari sunt la baza cântului, așa cum toate popoarele primitive, în mod naiv, manifestă prin sunete cântate diferitele stări sufletești.

Din ce în ce mai mult omul organizându-se pe treptele ascendente ale civilizației, însoți mișcarea, fie umbletul, fie diferitele porniri sufletești și avânturi cu gesturile lor corelative, precum și dansul propriu zis, prin cânt.

De aci născu muzica și nevoia de muzică.

Muzica, prin chiar esența ei, este intim legată de ritmul complex și total al vieții. Iată de ce măsura mișcării muzicale este luată chiar după măsura mișcărilor vieții omenești. Andante = umblând; Allegro = sprinten, vesel; Vivace = vioiu; Accelerando = din ce în ce mai repede; Presto, prestissimo = foarte grăbit; Ritardando = zăbovind. În acest fel se reprezintă mișcările în muzică.

Dar muzica nu este numai manifestarea mișcării sau a ritmului sentimentelor primare. Cei form complexității sentimentale și spirituale omenești crescând, ea se dezvoltă până la oglindirea orizonturilor cari sunt țelul gândirii abstracte și ale filozofiei. Ori cine poate înțelege rostul unui marș, al unui cântec de leagăn, al unei doine, al unei române. Ele sunt, exceptând forma, ori cât ar fi ea de desăvârșită, emisiunile simpliste, de multe ori spontane, ale nevoiei ce resimte omul de a însoți prin cântat, ritmul chiar de toate zilele, formațiune impus de viață.

Dar inspirațiile la cari duce știința muzicală propriu zisă, exprimă stări sufletești cari de cele mai multe ori scapă conștiinței chiar abstracte reflexe, și analizei. Acel ritm suprem al vieții, care este gândirea abstractă, și pe care cuvintele nu ajung a o lămuri, numai muzica, „aritmetică ocultă” a subconștientului, cum o numește Leibnitz, ne-o exprimă în nenumăratele ei avânturi de melodie și armonie. Căci cuvintele culesse prin melcagurile pământului,

lești, numai cunoscutul pământesc se poate să exprime.

Această speculație supremă a ideilor care duce la infinitul simțurilor și percepțiilor, la ultimul hotar al lumii, acolo unde realitatea se contopește cu visul, prin graiul material vorbit și cântat, mai poate exprima decât doar prin muzică.

Nu numai stările noastre sufletești, născu sau evocă manifestări muzicale. Zgomotul unei cascade, al unei locomotive, zgomotul cadentat al roatelor drumului de fier, tropotul de cai, vântul furtunii, prin caracterul lor pronunțat ritmic, pot sugera sentimentul muzical corespunzător mișcărilor.

În reciproc, mișcarea muzicală și ritmul ei, din efect pot deveni cauză și putem înflăcăra la auzul unui cântec ne înduioșăm la auzul unei române sau suferim sugestii idealistice la auzul lațilei unei simfonii.

Ritmul, fără a fi reprezentat prin sunete muzicale, poate sugera sentimente și noțiuni tehnice — profesionalii medicul prin ascultarea cordului stăruiește diagnosticul, morarul, nu mai puțin (în decât mașinistul) locomotivului, automobilistul și aviatorul, ascultă zgomotul motorului și judecă starea lui.

Mașinismul a chiar inspirat mari opere lente: Arthur Honegger, în simfonia „Pacific”, a ilustrat dinamismul și forța șel locomotive, — în republica Sovietelor, sirenele fluierând ale diverse uzini, fură puse la contribuția unor concerte desigur admirabil simfonice și concertante.

Dar mișcarea și ritmul nu se pot concepe fără vibrație.

Vibrația ar fi pentru mișcare și ritm ceea ce căldura este pentru flacăra. Sunt absolut inseparabile. Dacă nu vibrează e vădit și sensibil în aer care, în schimb orice mișcare este acelaș timp vibrație. Dacă ritmul cum a spus Platon, mișcarea organice vibrația stă chiar la originea mișcării la originea lumilor, când „prin înălțimea gravitică și sub presiunea gravitatorilor, din haosul primitiv se născu o buloasă, apoi o stea...”.

Când dulcea privighetoare, sau cineașica penească cicadă, fie broaștele evanescente ale țării, în drăgăstos concert peșterii din marele Conservator de naturală muzică, aduc generosului Creator imnuri de cadentat dor, sau de procreație satisfacăție, — când fibrele din carapacea inofensivului chelonian răsturnat uscat la soare, atinse de suflul răsturnatului, sugerează lui Orpheu, lyra, când Pan, auzind pe Eol suerând pe trestile pline de freamăt, inventă flautul, — când primul om care, trezind coarda unui arc pe altă coardă lăută,

este bradul vechiu și scobit, născocesc
a lăuta, — se manifestă această stră-
bucă formă a vibrației: sunetul.

Sunet, dela latinul sonus, care după
Hobbes, reprezintă exact sanscritul
śvanas, elenul ainos, gotul sangws,
germanul Sang, englezul song, lithua-
niul zwanas, rusul zvon, din rădăcina
americă svan: a răsună.

În armonia lumilor, sunetul, ca și lu-
mna, este agentul de legătură dintre
lumea internă, a sufletului, și cea ex-
ternă.

Sunetul pur, în sine, zice d. Lionel
Landry, în Revue Musicale, „după ex-
presa lui Paul Valéry este un „masa-
ju”, și chiar un masaj vibrat asu-
ra cutiei craniene, exercitând o acțiune
mecanică și binefăcătoare asupra circula-
ției encefalice. Considerând legăturile
strânse care unesc toate organele și
funcțiunile lor între ele, și faptul că di-
ferențele celule acționează una asupra
celeia prin transmisiune de vibrațiuni, o
intervenție exterioară cum e aceea a su-
netului prin provocarea acestor vibra-
țiuni poate domina viața psihofiziolo-
gică întreagă.

Această acțiune asupra vieții generale
e susceptibilă de a fi întărită prin or-
ganizația ritmului. Să ne gândim nu-
mai la florii lui Shakespeare care, vor-
bind de sunetul pur, zice că „pătrunde
până atinge sediul chiar al iubirii”. „De
apoi”, continuă foarte frumos d. Landry,
„acțiunea sunetului pur este atât de nu-
merică, încât trebuie să ne întrebăm
dacă muzica n'ar fi, înainte de toate,
arta de a prelungi, prin mijloacele ei di-
ferite, extazul sonor inițial”.

Sunetele cele mai grave percepute de
urechile noastre ating 20 vibrații pe se-
cundă, cele mai înalte depășesc rar
10000. Mai jos și mai sus, urechea este
capabilă să perceapă, grație la-
mii de quart polarizate (lucrările lui
Curie, Langevin, Lippmann s. a.), su-
netele inaudibile, așa zisele ultra-sunete.
Existența lor chiar” spune d. Francois
Janac în „Revue des Deux Mondes”,
„ceva misterios și exact supranatur-
al care trebuie să frapeze pe filosof”.
Germanul, pentru a caracteriza un om
caz este inteligent, zice: „aceia aude iarha
cu creștea”. Veni-va oare timpul când
această metaforă, grație percepției ul-
tra-sunetelor, să se realizeze?

Pe când mișcarea și ritmul pot fi cau-
ză sau efect, imobilitatea, la rândul ei,
este o mișcare, ori cât de absurd aceas-
ta ar putea părea.

Cel puțin, imobilitatea conține în sine
un actual și par contre-coup, precum um-
bră e pandantul luminii, toate efectele
de vibrații și ale ritmului. În ansamblul
de imobilitate trebuie considerată ca
efectul mișcării propriu zise, cum ar fi
reacțiunea după acțiune. „Imobilitatea
chiar este un gest”, zice Landry, (vezi
Charlie Chaplin, Hayakawa). Nimic nu
vibraționează mai mult pe taur, decât sta-

tuia vivanță, în complectul ei alb, a to-
readorului în mijlocul arenei, dar de o
însăpăimântătoare imobilitate.

S'ar zice că natura, nu numai din
punct de vedere estetic, cum admite d.
Lucian Blaga, dar și în virtuțile ei in-
tramoleculare, este polivalentă.

Această lipsă de mișcare e cu drept cu-
vânt, tot după d. Lionel Landry „nu o
valoare nulă, ci numai negativă”.

De aci în muzică „pauzele”, tăcerea.
Nimic mai semnificativ decât oprirea
bruscă a gestului, din prudență sau spai-
mă. Bătăile de inimă, cari se accelerează
prin emoție, într'un moment dat, se pot
opri, în sincopă.

Imobilitatea, tăcerea, oricât de nega-
tive ar fi, sunt totuși, prin legea con-
trastelor, afirmația mișcării, ba chiar o
întăresc.

D'Annunzio, în cumplitul său lirism,
merge, mistic, și mai departe: „Te-ai
gândit oare vre-o dată că esența muzi-
cii nu este în sunete?... Ea este în tă-
cerea care le precede și în tăcerea care
le urmează. În aceste intervale de tăcere
apare și trăește ritmul. Fiecare sunet și
fiecare acord deșteaptă, în tăcerea care
le precede și care le urmează, o voce
pe care singur spiritul nostru o poate
auzi. Ritmul e inima muzicii, dar bătăile

ei nu sunt auzite decât în pauza sune-
telor...”.

Se povestește că Talma, întrebând pe
un prieten, ce oare îl impresionase mai
deosebit într'o scenă, acela i-ar fi răs-
puns: a fost o pauză prelungită în to-
tul unei tirade. Marele tragedian răs-
punea pauza fiind din întâmplare datorită
unui laps de memorie. Ea îi dovedi însă
și mai mult, cu toată esența negativă
a tăcerii, efectul ei afirmativ în an-
samblul ritmic, întăritor prin contrast
sau prin reacțiune, și, în economia e-
nergetică — compensator.

Emerson, în ale sale „Essais”, dedică
întreg capitolul intitulat „Compensație”,
acestui fenomen de universal și echili-
brator dualism.

În rezumat, ritmul este, putem zice,
mișcarea organizată, și în vibrație.

La început fu desigur mișcarea — și
haosul chiar, dacă haos a trebuit să fie,
n'a putut fi decât masa „rudis indiges-
taque” pe cale de a se organiza, deci,
în mișcare.

Mișcare, Ritm, Vibrație: ce magică
triadă!

În efectele ei rezimțim, prin diferen-
țiatul ritm al moleculei vibrând, veci-
nicul puls și farmecul adânc al vieții.

SILVIO FLORESCU

POEME IN PROZĂ

RAUTATEA ȘI DUREREA

Intr'o noapte, — de mult, foarte de
mult, când lumea era mai bună decât
azi — Dumnezeu, revoltat de răutatea
ei, a prăvălit din Cer o bombă roșie de
foc, ca să stingă viața de pe pământ, nă-
ruindu-l în haos.

Dar globul roșu de foc, apropiindu-se
și văzând mai bine biata lume, înduio-
șat de durerea ei, a încrămenit în aer,
pe la jumătatea drumului și a rămas
acolo:

Luna!

STATUA FEMEII GOALE CE RĂDE ÎN SOMN

Priveam pe Don Juan îmbătrânit, gâr-
bov, admirând în tăcere — „Statua fe-
meii goale, ce râde în somn”. Nu era ni-
meni în jurul nostru; iar din colțul meu,
el nu mă zăria.

Ochii lui mari și adânci se plimbau pe
rotunjimile de narcoră — ca niște
mâini nervoase: iar buzele-i subțiri se
frământau, între ele, ca și cum una ar
fi dorit cu orice chip să vorbească și
alta ar fi ținut, numai decât, să sărute.
Don Juan visă!

Și femeia goală părea, acum, că-i

râde lui Don Juan, încălzită de privi-
rile lui, — ca de focul unui soare de
vară. Chipul ei se luminase; iar razele
tainice îi țineau trupul gol, scoțându-i
și mai minunat, în relief, conturul.

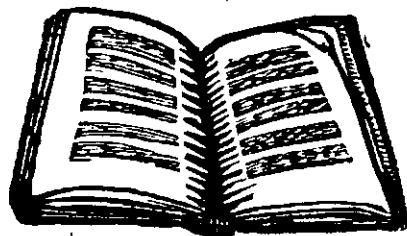
„Dar iarna căzuse, cu zăpadă multă,
pe acoperișuri și-n părul lui Don Juan.
— iarna cea din urmă ce nu trece nici
odată!

Pentru că s'a întors în spre mine sur-
prins, când m'am apropiat, mi-am îngă-
duit să-l întreb:

— Pe cine îndrăgești oare, astăzi, Don
Juan, mai mult și mai mult?

— Mai scumpe decât orice, pe acest
pământ al tuturor desamăgirilor, îmi
sunt, acum, statuile, frumoasele statui
albe de femei, ale căror forme ideale îmi
amintesc calitățile tulburătoare ale iu-
bitelor mele, fără a-mi aduce aminte
răutatea și nestatornicia lor!

CONST. RAULET

CRITICA LITERARA

O REACȚIUNE SALUTARĂ

În lumea noastră intelectuală s'a produs, fără îndoielă, o reacțiune violentă contra prostiei poetice sau „prozaice” sau, chiar intelectuale. Criticii s'au săturat de politicianism și politicieni, de vorbe goale, de acrostihuri ce se chiamă poezie sau de stupidități ce poartă numele de literatură.

Publicul este pretențios. Nu mai merge cu piese de teatru fără idei, sau fără o idee centrală puternică, nici cu romane trâmbițate ce plictisesc, nici cu critici ce se laudă pe ei sau elicea lor, nici cu autori ce, lansați de un cenaclu, valoarea lor este prietenia conspiratoare a bisericuței, pe care o servește.

Geniile ce se credeau adorate, ca și editorii ce se afirmau smecheri publicând orice și, în orice condiții, sunt păcăliți pe propria lor socoteală.

Tinerii cari se snopesc dăni la examene pentru o diplomă ce nu valorează mare lucru prin ea însăși, sunt în măsură să dea în lături masca falșilor apostoli și profeti, dintre chiar profesorii sau maestrii lor.

Este un început fericit, pe care-l salutăm.

Acum nu mai e vremea criticii autoritare, *ex cathedra, magister dixit*. Viața s'a complicat așa de mult, ne cere atâtea cunoștințe și științe încât azi literatura și arta au fost coborâte, de pe piedestalul lor olimpic, la realități, unde sunt drănuite alături de celelalte elemente ale vieții sociale. De altfel, cu drept cuvânt, merită lauri și palmele gloriei, poetul cel mare, prezătorul cel mare, ca și boxerul care a câștigat un match, ca și aviatorul care a obținut un record sau, ca și omul de știință care a inventat, ca și generalul care a învins.

Cei cari se plâng de „frumusețile trecutului” sau de „epoca de aur”, o fac pe propriul cont și pagubă. Timourile s'au schimbat, sau transformat într-o altă încât au adus o permutație generală în moravuri și în concepție. Suntem mai egalitari, deci mai individualiști și mai înclinați să judecăm prin noi înșine, decât să primim — ca altă dată — părerile deșagata dela alții.

Lindbergh care a trecut Oceanul e aproape tot atât de celebru ca Marconi sau ca D'Annunzio. Poate, în scara valorilor, meritați să se claseze, dar fiecare reprezintă o valoare, indiferent de intensitatea sau dinamica ei. *credo in verba magistri* s'a dus, ca și credința că dacă ai scris o poezie frumoasă, ca Arvers un sonet, ai dreptul la nemurire mai mult decât marele organizator Henry Ford sau neîntrecutul filantrop Henry Carnegie.

Nu ne interesează deloc această nouă clasificare. Ea dă mai multă amploare personalităților celor aleși și dă în lături pe caragh'oși și pe insuficienți. Faptul că nu judecăm, unilateral este ca șarlatanii în literatură și în artă, desprețuiți, demascați, descoperiți, sunt pe drumul pierzării, fără rol și fără posibilitatea de a face rău.

Din acest punct de vedere, cei cari nuncesc, cari scriu să fie plăcuți și utili — *miscere utile cum dulci* — și nu ne plictisesc, vor câștiga în ochii publicului, iar cei neîtrebnici dați la o parte,

pentru că au cer legile firii și dreptatea immanentă.

ION FOTI

EUGEN CONSTANT :

„Punte peste veacuri”

(Poezii)

(Tiparul «Prietenii Științei», Craiova)

Prima parte a acestor poeme „Punte peste veacuri” (care înfățișează tot volumul), poate este cea mai întunecată, cea mai artificială pornită dintr-o incomensurabilă durere, când armonia devine strigăt, cuvântul un slab ecou al trământărilor nebune.

Dar „Lacrimi negre”, a doua parte a volumului, atât de originală, ca și restul, atât de puternică, atât de nouă în bi-doasa și infernala ei înfățișare de Walpurgis, încât ne-a oprit pe loc. Am găsit vijelia și asprimea versului lui Juvenal alături de pagini memorabile din primul Eminescu, din „Strigoii”, din „Împărat și Proletar”, din „Veneră și Madonă”:

Noaptea lasă și ridică draperii de
[panoramă,
Lumea nelunată saltă 'n pas grotesc
[de carnaval,
Tampioane, răs și cântec; patimi
[viermând pe uliți,
Viața gălăgă și geme surd, isteric
[și carnal.

Globul argilos se urcă cu o magică
[speluncă
Lirică ad imagini negre de tortură și rio;
Bete nimfele dan chiol, spârsiale de
[centauri,
Fumul jertfei e viasună; ceru-i ars
[de vitriol.

Ca o vepreă destrănt mușcă sânurile Ecce,
Trupul scorpiei se zbate sub păroase
[incolăciri
Aburi de venin erolic ies belșug prin
[porii nopții,
Și din ugerile morței sug lăcuste și
[campiri.

Noaptea și-a lăsat ospățul în decor de
[panoramă,
Pasul lupci nu mai saltă 'n ritm grotesc
[de carnaval;
Tampioanele sunt stinse; morț e
[viermătul pe uliți,
Viața nu mai scoate gemăt surd, isteric
[și carnal.

Haide sufletule sărăcuț! eși din scorburi
[fără țieă,
Timpul scorpiei pierit-a, frânt de grele
[incolăciri;
Iudrăgăt de tine insulă, rino, dornic
[de lumină
Să-ți împurpureze fata ale zorilor iviri!..

Sau are privoliști tartarice, cu imagini de halucinat nebun, ca în „Noaptea de Crăciun” sau în *Tablou ricant*, unde cruzimea se amestecă cu voluptatea venincasă:

Sub lumina de policandre, în decor de
[bacanale

Noaptea fumegă satanic cu aspețelei
[carnal;
În parfum de cabarete, pe țicnău de
[albe
Preotesele nocturne cad erolic în erlic

Peste coupse de zăpadă, peste sâni de
[andoleza
Șerpind desfrânt pune gura aspră de
[centură
Ochiul vrerei se deschide — scoțu de
[mărgean și lă-
Măinile se 'noudă culpeș, buzele se surd
[durd.

Partea de poezie „Viscoliri prin amintire” este cea mai interesantă, pentru că aici artistul pare că se reculege și își asvârte blamida de sânge a suferinței pentru a visa în adevăr sau pentru a trăi în poezie:

Mi-ai venit pe inserate în cămara din
[manșetă
Cu obraji aiși de iarnă, cu mănușe
[în manșetă
În păreți de suflet pustnic cânturi
[năvăleau în hoardă
Desgropând povestea tristă cu Dalila
[și Samson.

Mi-ai venit pe inserate, ca un sol
[de amintire,
Și-ai cerul stelute albe de surd și de
[frenet
Frigul năsprea demonic, și mănușe
[în neștie,
Tremurând de sfiată, m'au cuprins
[de gât înec.

Jos în strada ostense gona rietă
[neșfârșit,
Sămăuța de-altă dată, străbătând urcătoai
[cruț,
Se opri din nou la poarta mîinilor
[cibacuri
Rechemând iubirea moartă cu ecou
[de zurgăle.

Mi-ai venit cu amintire... Cu o cavali
[în cap
Pălpănai timid deasupra unui adorat
[schela,
Peste noi suflă despotice gura rălnă
[cruț
Și cu brațe de zăpadă iarna m'au cuprins
[cruț.

Te-ai ivit pe cerul magic, ca în nopți
[polar
Lumină îndepărtată, lumină fără ie,
Te-ai fi erol, iubire mică, să te stingi
[iar în nă
Cui fast rietă-mi ursitoarea ucigașă
[de mor.

Ca și-atunci acum în suflet, rântul nă
[ca o hoardă
Tu, ca-obraji aiși de iarnă, cu mănușe
[în manșetă
Vă mereu pe inserate 'n cămara-mi
[dîn manșetă
Să desgropi povestea tristă cu Dalila
[și Samson.

Este într'adevăr un moment de delicia sufletescă să găsești o poezie adevărată să te îmbeți în ritmul ei, să te înalți în aripile inspirației poetului, spre a sta contingentele, spre a fi fericit sau nerococos cu cel ce scrie.

D. Constant, mereu cu Muza în

T e a t r u

tonica dramatica

TEATRUL VENTURA

PLANUL INIMII SALE

de PAUL RAYNAL

ca lirică. Teatru literar. O lucrare. care trei actori vorbesc trei acte în despre ei, numai despre ei. Dar e o lucrare literară de adâncă analiză artistică. Căci la noi, se cunoaște în genere numai pe Gerdaldy, piesa d-lui Raynal din același cadru. Ce deosebire însă și în formă și ca formă. Aduceți-vă aminte de „Lubire” (aimer), piesa lui Gerdaldy care a jucat-o cândva la noi, tot d-na și confrunțați-vă amintirile cu „Planul inimii sale”. Ce clocot de pași la cea dinăți. Ce depănare pitorescă și stări sufletești la cea de-a

cea dragostei, oricât de puternică și violentă se risipește ca fumul. Pie-

uni termeni, este brutal de multe ori, dar dintr-un romantic de școală veche. Într-o „Punte peste veacuri” nu scrie numai pentru a scrie, ci mălța pe semenii tăi la culmea nobilității strălucite, d. Constant, pe care ai minunate, pe alocuri dibue. Elementul să asvârle leștul sguerei pentru a porni în barca poeziei spre Heliconul aleși.

ION FOTI

COSTACHE GLUMICI:

„Pitpalac la Karlisbad”

vreă să petreacă mai multe ceasuri de antrenament de răs și de amuzament pe Niță Pitpalac, urmându-l în peripețiile lui, în fasoanele sale Sisiței, și „familiei” lor; mearse la urmele eroului, în călătorii, în toate zilele, că se va reîntoarce vesel, bine dispus, „cu poftă de muncă”.

Costache Glumici (C. Cosco) conduce de mulți ani (mai mult ca două decenii) ziarul de haz „Veselia”, o revistă făcută să rădă generații întregi de copii poporeni, țărani și orașeni. Această publicație a „Universului”, din zilele lui Cosco, l-au purtat în săptămână cu săptămână, și să inepuizabilă, în pasajele sale satirice, contra pașăchinerilor, pretenții de eleganță și cultură, și semidoctilor, cu aere de „intelectuali”.

„Pitpalac la Karlisbad” se recomandă pentru că amuză și fiind un divertisment recreiază, chiar instruește și oferă un model practic pentru foarte mulți.

S. R.

sele de teatru. — cași romanele — care tratează subiectul acesta n'aduc nou decât aspecte și ingeniozități de tratare. În genere, succesul acestor piese atârână mai numai de interpreti.

D-l Raynal înfățișează dragostea, ca o forță, care doboară și pe cei inițiați, cu atât mai mult pe novici. Oricât de tare te-ai simți, oricât te-ai opune un șir de momente, în cele din urmă rezistența dibace e răpusă.

În „Stăpânul inimii sale” sunt doi bărbați și o femeie. Bărbații sunt prieteni. Unul e îndrăgostit de ea. Celalt

D-ra MARIOARA VENTURA

știe. Femeia vrea să iubească pe celalt. Lupta între ea și cel pe care-l vrea, e foarte interesantă. E o admirabilă încrucișare de florete, cu atâta finețe, cu atâta eleganță în formă și totuși cu câtă duritate în fond.

Stăpânul inimii sale este cel pe care-l vrea femeia. E prietenul, care se due-

d. G. VRACA

lează cu femeia, fiindcă își respectă prietenia. El luptă să apere superioritatea sentimentului de leală prietene, când cu energie, când cu duioșie, când cu violență, când cu umor. Ce arină admirabilă e umorul. Se părea, că a izbutit să facă pe femeie să se resemneze. Dar un semn, o fluturare, un gând fărâmițat de regret, o umbră din cecece a fost până la buza hotărârii și Stăpânul inimii sale se simte înfrânt. Amorul l'a incovoiat. Sacrificatul e cel ce a iubit dela început și care-și înfige în inimă hotărârea mecanică a revolverului.

— Cine-i stăpân pe sine în dragoste?

Piesa aceasta are meritul, — pe lângă lirismul ei literar—, de a înfățișa un excelent dialog real, analitic, simplu, sincer, când elementar și naiv, când rafinat și seducător prin cochetărie.

Asistentul palpită. Ia parte la încrucișarea de răspunsuri, cași oum și-ar ține respirația. Se întretae răspunsurile, care smulg ascunziturile din suflet.

Personajele sunt Simon,—cel care iubește—, Aline și Henry, cel pe care vrea să-l iubească Aline.

Aline e Marioara Ventura.

Această minunată artistă, — care stăpânește toate nuanțele, toate gamele, toate posibilitățile de interpretare, de ton, de exteriorizare, — desfășoară trecerea personajului, pe care-l întrucează, magistral. Cu toată viața în zigzagurile, depresiunile și ascensiunile. Cu toate paradoxele inegalității omenești. Cu toată vibrația de atotstăpânitoare a dragostei.

Maricara Ventura pe scenă e o adevărată zeiță vrăjitoare.

Henry e Vraca

N'ar fi putut să fie altul. Știe să țină piept marelui partener. D-l Vraca are inteligența de a-și adapta talentul ritmului piesei și ritmului interpretării de amplă dezinvoltură a partenerilor și partinerelor.

Simon e foarte tânărul actor, d. Danielescu. Ii apreciem talentul de debutant, care fără îndoială a avut de luptat și cu el însuși, știindu-se în fața marelui Ventura și talentului în ascensiune al lui Vraca.

B. CECROPIDE

aşa şi-aşa...

DUPA CONGRESUL CRITICILOR DRAMATICI Congresul s'a ținut la Sinaia și la București. S'au făcut oaspeților toate onorurile până la plecare.

Li s'a arătat și un spectacol teatral cu program în aproximativă traducere și li s'a dat prilejul să asculte o „gală muzicală”. Dar oaspeții n'au avut prilejul să vadă mai nimic nici din Capitală măcar. Se pare, că programul a fost așa fel întocmit ca întreg congresul să aibă numai comunicări de estetică savantă, sau de cronică retorică.

La sfârșit însă, după terminarea comunicărilor, s'a spus cu autoritate critică, oaspeților congresiști:

— Masa de mâine incolo vă privește. Biletele de clasa II-a până la frontieră vă sunt la dispoziție.

Ca omagiu pentru țară, oaspeții au mai rămas. S'au dus la cimitirul Bellu la mormintele scriitorilor.

D-1 FORTUNAT STROWSKI, membru al Institutului Franței și profesor la Sorbona. — unul dintre participanții la congresul criticilor dramatici — a scris în Rampa:

„România a avut meritul și curajul să rămână în neîntrerupt contact cu țările de veche producție și care au lucrat de mult pe drumul „el bun, — acela pe care se întâlnesc problemele generale și eterne. Adaptând vieții și artei sale, operele acestor țări și în special ale Franței, regizorii și actorii români au ajuns la o neînădușă perfecție”.

Frumoasă apreciere. Progresul se face prin adaptare. Originalitatea însăși e adaptare. Cu nuanțele talentului personal.

Creația de cele mai multe ori e o expresie adoptată.

„ROMANIA, FRANȚA EUROPEI ORIENTALE”, — așa a caracterizat excelentul poet francez Fernand Gregh, — participant la congresul criticilor —, România.

PREMIUL CELOR 30. În Italia, nu la noi, Italianii fac mari eforturi de stimularea talentelor literare.

Un comitet a instituit „premiul celor treizeci”.

Anul trecut, acel comitet a decernat 9 premii. Acum, în Noembrie va împărți 3. Comitetul celor treizeci stăruiește în deosebi pentru răspândirea romanului.

ÎN VOLUMUL RECENT AL LUI HENRI DE REJNIER. „De Casanova chez Voltaire”, am găsit următoarele:

— Francezii ar fi cei mai buni declamatori, dacă n'ar fi constrânși de rimă, căci ei simt mai mult decât oricare alții, ceea ce spun”.

Aceasta e o expresie a lui Voltaire, care se știe că râvnea să fie sau să i se spună, că e și mare actor.

Am comunicat expresia lui Voltaire unui actor de-al nostru, care m'a răspuns:

— Francezii simt numai greutatea rimelor, actorii români însă se înecă de povara versului.

Am comunicat aprecierea volteriană și unui om politic român și mi-a răspuns:

— Francezii simt ce spun. Oamenii noștri politici știu ce spun adversarii.

D-1 prof. dr. G. MARINESCU a publicat în revista „Umanitarismul” un foarte bun articol intitulat „Legăturile biologiei cu solidaritatea socială”.

Cităm încheierea articolului:

„Am făcut altădată apel la oamenii politici ca să adâncească problemele de biologie, căci biografia e la baza sociologiei, iar în vârful științelor, cum a arătat, A. Comte, se află morala, care ar trebui să domine fenomenele individuale, sociale, naționale și internaționale. Din nenorocire, ciuce se opune la rezolvarea atâtor probleme, nu e instinctul național, care e ceva firesc și demn, ci egoismul, care conduce la un dezecelbru social, la tiranie și uneori la guvernarea celor drepti dar mai slabi, de către alții, mai tari, însă în același timp stăpânii de un egoism feroce”.

Care dintre intelectualii de bună credință ar putea să nu împărtășească părerile savantului dr. Marinescu?

B. C.

ZURBAGII LITERARI este expresia cu care d. Nichifor Crainic pecetluiește o întreagă generație de tineri cari cred că „viața și cultura românească s'au născut odată cu ei”. Și teoretizând continuă:

„O anume psihoză postbelică se manifestă în ei printr'o îndrăcită pornire de tăgăduire a tot ce a fost până ieri și printr'o simplită încredere absolută în forța tineretii de a crea totul nou-nouț peste dărimăturile fumegânde ale unei lumi imbecile care a fost”.

Aluzia e prea transparentă pentru ca toți aceia pentru cari a fost scrisă să n'o înțeleagă. Am reproduș-o mai sus crezând că putem face un serviciu — la timp — tuturor acelor cari nu vor fi avut ocaziunea s'o cunoască la timp. Insistăm asupra marelui ei utilități — nu numai pentru că este întovărășită de semnătura unei adevărate autorități literare, dar mai ales pentru cazul concret pe care — rar la noi, unde toți sântem buni teoreticieni, dar ne ferim să punem în practică tot ce sustinem — însuși d. Nichifor Crainic ni-l oferă. Toți cei ce l-au cunoscut pot garanta că d.s.a n'a făcut parte niciodată dintre zurbagii literari.

INAPOI LA BALCESCU este ultima concluzie la care duce — în mod firesc — lectura atentă și înțelegerea operii marelui premergător căruia „Universul literar” i-a închinat — anul acesta — câteva pagini.

Iată câteva citate din același articol al d-lui N. Crainic:

„A fost un revoluționar... în sensul de vizionar al statului românesc integral și al unei societăți românești așezate pe principiul dreptății pentru toți. Revoluționarismul lui Bălcescu se întemeia pe două idei permanente: istoria națională și Evanghelia lui Hristos. În gândirea lui... unirea e concepută ca o rezultată supremă a dinamismului istoric, a finalității istorice... Concepția filosofică a lui Bălcescu despre istorie este aceea a unui teolog laic....”

Și mai departe:

„În ce privește ideea de reformă socială... Bălcescu nu concepea o așezare socială în afară de morală și vangheliea lui Hristos....”

„Bălcescu, personal, era un credincios adânc. Mărturisirea lui de credință găsiți nu numai în filosofia lui istoric, nu numai în fapta lui revoluționară, nu numai în viața lui de omnic și erou moral; ea e precizată în corespondența cu Vasile Alerandru”.

Astfel fiind lucrurile și „în pală noastră socială va trebui să ajungă fără doar și poate, la concluziile îndrăgite cum am ajuns în cea națională căutând „să fundăm reformele noastre în psihologia religioasă a poporului în principiile moralei evanghelice”.

Reproducem în fine concluziunea:

„Si toți acești tineri bucureșteni intelectuali, cari își scârțâie condeele, făcându-și Bisericii lui Hristos, și acești tineri ardeleni cari au descoperit în sfârșit, cuvântul democratic și șteleg ca o lozincă materialistă, și mai bine să aprofundeze concepția Nicolae Bălcescu, profetul viitoare democrații românești și creștine. El și generația tinere și-a descoperit în Ceilalți vor fi mâine simpli întârziători”.

TINERETUL ÎN PLINA FERBE

O publicațiune tinerească se grăbește să anunțe aparițiunea — ca o comutare a golului lăsat de atâtea alte veste tinerești în accidentată apariție altor 4-5 surate — specificându-și numele (până acum existente doar în cataloagele claselor) ale distinsilor directori, redactori și colaboratori etc. mai tratat — aici această chestiune numai seriozitate nu poate inspira mână. Tinerii colaboratori anonimi, atâtor publicațiuni inutile — ne mulțumesc cu puținul ce le-a fost gândit. Incredători și infumurați vor iasă cu orice preț din anonimat. De continua lor grupare și regrupare, prumutarea de poze și ifose literare, criticarea gologanilor căpătați pentru cedele și transformarea lor în direct redactori, poezi, prozatori, critici etc.

E un aviz pe care-l adresăm puțin dintre ei cu cari ne-am putea înfăptui sporirea numărului de reviste nu contribuim decât la sporirea deșeurilor care — dela rășboiu încôace — domnesc și în literatura noastră.

Folos practic nu vor putea să aibă întâiu, pentru că astfel de reviste nu tîmpină decât maximul de indolență din partea masei cetățoare — și — nu-i păcat de bănisorii, căștigării multă sudoare de bieleții părinți și a cați fără milă în fundul hărdușă maculatură sau depozitelor de război.

Un ultim cuvânt pentru astăzi: Bălcescu personal n'a condus nicio revistă și totuși a înfrânt pânza vremurii.

Procedați ca el și fiți siguri că faceți parte într'adevăr dintr'una — biruința va fi, fără discuțiune, în istorie.

Cât privește prisosurile financiare, uitați-vă în jurul vostru: sânt răni de vindecate.

Veți câștiga — pe lângă nimbul gloriei recunoștinții omenesti.

Și vă va fi de ajuns.

literara

seama de cuvinte

Ambasador al Franței pe lângă regele Angliei Jacques I, ținând un discurs în care arădase mai multă ușurare decât puteată și înțelegere, împresă de defavorabil pe rege, care adresându-se lui Bacon, îl întrebă ce părere are de noul ambasador.

Răspunse:
"E un om înalt și pare foarte manie-

tor, întrebă regele, ce părere ai descurul lui? Crezi că e în stare să conducă misiunii sale?

Răspunse Bacon, oamenii înalți și frumoși adeseori cu imobilele cu mai multe etaje... Etajul de sus e cel mai prost loc!

Guiltry povestește această anecdotă:

Se vizitat cu Sacha muzeul din Capricornul care ne însoțea, fără să fie în stare să ne arată, cu un gest larg, un mare tablou al cărui titlu îl destăinuie cu vocea sa:

Achile jurând să răzune moartea Petrole.

Am văzut nu putea reda aerul de tristete surprinse obrajii lui Sacha la această declinație.

Atât de dureroasă, atât de decentă, cât de profundă, încât chiar eu însuși mi-am mișcat până la lacrimi.

Pe o bancă rășită și se prefăcu că și el dădă lacrimi.

De ce s'a întâmplat? Îmi zise gar-

mentul: Băiatul e foarte sensibil și d-a lui i-a rănit vestea morții lui Patrocle pe care o știa.

De domnule, răspunse buna căldură convingere, privești eticheta: 1858. În scrisoarea, Sacha a strâns mâna pe care scria că călăuza nu cu oarecare ne-a rănit și i-a zis: „M'ai îndurerat, dar dar la urma urmelor, de ce așa rănit pe d-ta... când n'aveai de unde

De Jarry, autorul spiritualului „Boc” se afla într-o zi la masă cu două persoane străine a căror cunoscătorie o făcuse.

Conversația renunța să se lege de Jarry, din cauza jena situației, scoase din hainea hainei un revolver și trase în aer din fundul sălii care se spargea în jur.

Acum că ghiata s'a spart, putem să continuăm conversația.

În anul XIV se distra adeseori as-tut povestirile lui Duguay Truin, pe buptele sale, povestiri spuse cu mare și modestie. Într-o zi ofiterul regei lupta cu un vas numit „Mare”.

Am ordonat „Gloriei” să mă urmeze el.
„Nu ascultat”, îi spuse regele.

bazar

BERNARD SHAW ȘI SBORUL

Astăzi nu mai e nici o îndoială: Bernard Shaw, care a implinit 73 de ani în luna Iulie, arde de dorință să... zboare. „Mă plimbam ieri după amiază prin Piccadilly” — scrie d. Charles Graves în Daily Mail din 19 Septembrie — când chipul lui încadrat în faimoasa barbă căruntă se ivi și humoristul îmi întinse mâna. Conversația se îndreptă aproape imediat asupra sborului făcut de mine cu câteva zile mai înainte la Paris. El îmi spuse:

„Tot felul de oameni mi-au telefonat în cursul zilei de azi spre a mă întreba dacă am de gând să învăț a sbura. Se vede că au aflat că prietenul meu Plumket (Sir Horoce Plumket, un om de stat irlandez învață să zboare la vârsta de 75 de ani. N. R.) care e cu patru cinci ani mai bătrân ca mine, s'a apucat să învețe cum se manevrează un avion Moth.

În ce mă privește nu consider sborul ca ceva extraordinar. Pământul are înfățișarea acelor hărți litografice pe care le poți găsi la începutul oricărui anuar. Așteptam de asemenea că norii vor avea înfățișarea unor ghirlande care ar înconjura picioarele unei madone în vrea-o pictură veche. În realitate ei sunt, de sigur, mult sub nori. Știu acest lucru, deoarece m'am suit odată într'un balon”.

După câte știu aceasta e singura dată când d. Shaw s'a urcat în văzduh.

D. Shaw continuă:
„Când am atins 9000 de picioare constatam că-mi venia să dorm. Această altitudine părea să aibă un efect ucigător asupra minții mele, cel puțin în balon, deși e posibil să fie astfel într'un avion”.

În timpul conversației ajunserem la Whitehall. Deodată mă uitai împrejur. D. Shaw dispăruse. Îl văzui traversând în goană strada și strecurându-se printre două omnibuze și un taximetru. Această era, se vede, replica lui la o afirmație a mea, în care spusese că numai tinerii trebuie să învețe să zboare. Totuși, Shaw mă aștepta pe trotuarul opus.

„Ia spune-mi” — mă întrebă el — „cât timp durează sborul la Paris? E mult mai repede decât cu vaporul? Fac motoarele mult zgomot? Vreau să spun e mult mai neplăcut ca în metropolitane?” Luându-mi rămas bun d. Shaw îmi promise că mă va lua însoțitor în primul său sbor.

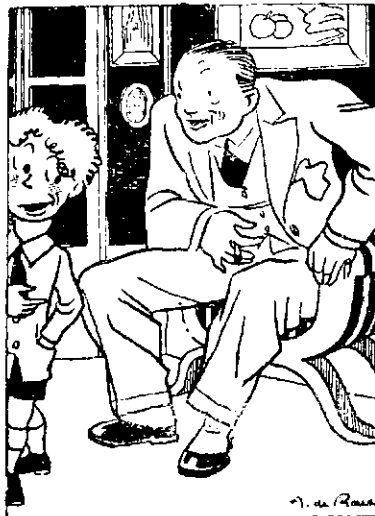
DE DOUĂ ORI BIGAMĂ

Frederica Penton Cook, în vârstă de 28 de ani, din West Hampstead (Anglia) a fost condamnată la șase luni închisoare fiind de două ori bigamă.

În instanță s'a dovedit că numita se căsătorise pentru prima dată la vârsta de 18 ani și avusese patru copii din prima căsnicie. Soțul ei introdusese acțiune de divorț contra ei însă d-na Cook s'a recăsătorit a doua oară înainte de pronunțarea sentinței. Al doilea soț a murit în cursul lunii Ianuarie și în Aprilie Federica Cook contractă a doua căsătorie bigamă cu d. Stanley Smith.

caricatura zilei

CARITATE !..

— Tăticule dragă, nu poți tu să-mi dai 5 franci pentru un biet olog?

— Dar unde e ologul acela?

— La controlul cinematografului „Minerva”...

(Life)

SIGURANȚA...

— Cucoană, băiatul d-tale era să spargă capul unui domn, cu piatra: noroc că nu l'a lovit!

— Pardon! Nu e fiul meu: el îi lovește sigur, întotdeauna...

(Dimanche illustré)

Pagini uitate

S C H E L E T U L

de TRAIAN DEMETRESCU

Fusesem la un concert cu amicul meu Titu Negreanu, cunoscutul violonist și compozitor al atâtor romanze și valsuri. La sfârșit, orchestra executase „danțul macabru” de Saint-Saëns.

Ca totdeauna, ascultasem această muzică stranie, această muzică de coșmar, cu o fioroasă plăcere.

După concert am intrat împreună într-o cafenea de pe bulevard. Ne împărtășiam impresiile.

— De câte ori ascult muzica aceasta de Saint-Saëns, zise amicul meu, îmi amintesc o întâmplare groaznică din viața mea. Muzica asta evoacă... schelete!

— Il privii cu mirare.

— Et adăugă :

— Fiindcă ne găsim amândoi sub același farmec, lasă-mă să ți-o povestesc. Poate că vei face dintr-însa o nuvelă.

După un minut începu.

Mă înscrisesem la facultatea de medicină, fără voia mea. Dorința mamei era să mă vadă „doctor” — dorință căreia m'am supus, ca unei puteri ipnotice. Prevedeam însă că apuc un drum greșit. Dar îmi îndeplineam datoriile de student, cu aceeași sârguință, cu care mă distinsesem în clasele liceale.

Câte odată voiața mea se împotriva : iar simțirea mi se îndruma sub cele mai felurite stări de melancolie.

Aproape din copilărie, urmărisem un vis frumos, nemărturisit nimănui, păstrat în suflet cu acea grijă a visătorilor, cari se tem ca realitatea să nu le sfărâme, să nu le mânjească minunatele clădiri ideale din iluziile lor. Voiam să învăț muzica, să ajung artist. Eram îndrăgostit de vioară. Când dintr-o prea mare iubire pentru mama, părâsisem acest vis, viitorul îmi apărea cu orizonturi strănte, cu drumuri nesigure și străambe.

Atât profesorii, cât și colegii mei observară că studiul medicinei nu era potrivit cu temperamentul meu, peste fire de impresionabil și slab.

Când intrasem pentru prima oară în sala mortuară a unui spital, îngălbenisem, fusesem pe neașteptate biruit de o nesfârșită tristețe. Mirosul caracteristic al acestei săli, mă urmărise multă vreme, în urmă, ca o halucinație a odoratului, cum urmărește pe unii criminali mirosul sângelui. Iar când luasem parte la prima disecție a unui cadavru, căzusem leșinat, văzând cum un profesor — care explica o lecție de anatomie, scoase inima mortului și o privia cu nepăsarea cu care ar fi privit un burete.

Din această cauză, fusesem câtva timp bolnav de o ciudată stare nervoasă, care îmi producea insomnii și coșmaruri îngrozitoare, par'că așa fi dermît într'un cimitir.

Un profesor mă povățuise să mă las de medicină și să mă înscriu la altă facultate. Auzise chiar că am înclinare către muzică și îmi făgăduia să se întreseze de aproape de talentul meu. Eu așa fi urmat povața, fără nici un ocol, dacă n'aș fi știut că mama — nu e din acele mame încăpățanate și orgolioase — ține cu orice chip ca fiul său să

ajungă nici mai mult nici mai puțin de cât „doctor!” Puteam eu să mă împotrivesc dorinței acestei mame pe care o adoram? Nesupunerea mea ar fi omorât-o. În sfârșit mă sileam zilnic să-mi alung desgustul, să mă deprind, ca și ceilalți colegi, cu mirosul săliilor de spitale, cu agoniile murinzilor, cu scheletele, cu cadavrele; să rămân în fața lor „filozof!”

Vieața? Moartea?... Nimic! Nimic!

Dar filozofia aceasta dură cât durează fumul beției.

Când mă treziam dintr'însa, mă simțiam din nou stăpânit de aceeaș groază, de aceeaș scârbă, în fața a tot ce vieața și moartea înfățișau mai hidos, ca mizerie, ca putrefacțiune.

Ah! ce visasem eu!... sunete, armonii ce însemnează sufletul! Iar în loc de vioară, aveam în mână scalpele, ferestre, vase și cărnuri imputite!

Dar ceea ce mă îngrozia și mă desgusta mai mult erau baļjocura și nepăsarea cu care camarazii mei trăiau printre bolnavi și cadavre. Glumele lor, în sala de disecții, mă înfiorau, mă făceau să sufăr. Mai ales cadavrele femeilor dau prilej la cele mai nesocotite profanări.

Câte odată mă revoltam, le spuneam în față :

„Sunteți mai răi decât viermii!” Unii mă luau în râs; iar alții improvizau epigrame obscene la adresa acestor stărvuri, în vreme ce cuțitele lor spintecau pânțele, scoteau intestine, desprindeau mușchi de pe oase.

Într-o zi, făcându-se autopsia unei fete, o sinucisă din iubire, după cum se scria prin jurnale — am fost dureros impresionat, ca nici odată. Moarta avea un păr de o frumusețe neînchipuită — des, lung și negru ca întunericul unei prăpăstii.

La autopsie trebuia să iau și eu parte. M'am prefăcut însă că sunt bolnav, m'am dus acasă și am plăns pe biata sinucisă, cum nu așa fi plăns o soră.

Simțirea mea era din ce în ce mai sfârșiată. Și cu toate acestea când răspundeam la scrisorile mamei, care îmi scria aproape în fiecare zi, o incredințam că sunt vesel, sunt sănătos și urmez la facultate cu un interes și o plăcere rară.

Știam eu că minciunile acestea erau menite să exalteze mândria și fericirea mamei.

Scheletul acelei fete l-am luat eu.

L-am atârnat în odaia mea, după ce făcusem asta nu atât pentru a mă servi de dânsul la studiile mele, ci mai mult, ca să-l scap de a nu-l avea alți camarazi, cari desigur s'ar fi servit de el nu mai pentru petrecerile lor cinice.

Avusesem destule prilejuri, să văd cum baļjocoriaru ei scheletele: făcându-le mustăți cu cărbunele, vărindu-le în gura rânjita lulele aprinse, îmbrăcându-i în halate, punându-le papuci în picioare și pălării vechi în cap. Și în fața acestor schelete ridicule și par'că mai hidoase în starea asta, ei râdeau, făceau spirit, petreceau.

După câteva zile unul din colegii mei îmi spuse :

— Te cauți doctorul R. Du-te în grabă.

M'am dus la doctorul R.

— De o săptămână de zile nu te-am mai văzut. Unde ai fost?

Adevărul e că o săptămână nu am sem pe la universitate, nici pe la spital, fusesem bolnav.

Doctorul urmă :

— Ieri s'a prezentat la spital o bătrână din orașul C... Spune că mama fetei, al cărei schelet îl ai în casă. Fata ei fugise din oraș de un an de zile cu un militar. Nu știa nimic despre acum abia a aflat că s'a sinucis în căcută. Un moment am crezut că ai aface cu o nebulă, dar după ce m'a văzut o fotografie a fetei, m'am încredințat că e mama ei. De altfel bătrâna și-a dat puțin la ochi cu fata. Plângea înfiorat și cerea să-i arăt unde i-am înmormântat copilă.

Îngrozit, am întrerupt pe doctor.

— Ea crede că biata copilă e înmormântată!...

— Da. În sfârșit ca s'o liniștesc, răspuns că deocamdată nici eu nu mă sfătuiesc să cercetez întâi. Te-am chemat să sfătuiesc ce e de făcut? Să-i ascundem devărul sau...

Doctorul avea și el o fire sensibilă, părea adânc impresionat de întâmplarea aceasta.

Și ne gândiam amândoi, stăpânind aceleași emoții dureroase :

— Să ascundem adevărul sau să-i dăm netericitei mame scheltul copilă sale?

Nu știam ce hotărîre să luăm, amândouă ni se păreau crude. În sfârșit ales pe cea dintâi.

Seara m'am retras acasă de vremea.

Am privit scheletul, nu cu ochii lui țig, cu mîntea rece a filozofului care teste zădărnicia vieții, taina morții, orbitele goale ale hârci, ci îndușor, o tristețe, de o milă nemărginită. Eram spectatorul unei drame neconștiate, îngrozitoare, ale cărei personaje erau un schelet și o mamă! Și această dramă avusese ca prim act : iubirea! Iar nălia aceea, înșelătorul pentru care această femeie își jertfise frumusețea, viața și vieața ei, era poate ferocitatea, în ajun de a înșela altă fecioară.

Lângă schelet aveam o mică bibliotecă în care se aflau, printre câțiva scriitori de medicină, — Lamartine, Petrarca, Shakespeare, Eminescu, Heine, Alexandru cel Mare, cari au cântat și au îndumnezat iubirea.

Eram abia la începutul vieții, mă simțeam încă, dar întâmplarea aceea mă îngrozia și mă desgusta de viața și iubire, par'că așa fi trăit veacuri.

Dar niște pași repezi, greoi și un răsunet de gemăt năbușit, mă trezesc din răsunetele acestea. Ies în sală, care era înmormântată de o femeie bătrână, o mormântă, cu ochii uzi de lacrimi, cum vede, mă întrebă cu un glas șoptit :

— Fii bun, domnule, și spune-mi unde s'ade d-l Titu Negreanu.

În casele acelea locuiau mai mulți medici dela medicină.

I-am răspuns :

carti redate în extrase

VIATA MARCELINEI DESBORDES-VALMORE

Lucien Descaves

Franța secolului al XVIII a numărat un buchet de talente cari s'au manifestat în toate ramurile de activitate, pe tărâmul frumosului.

Marcelina Desbordes-Valmore este o reprezentantă a teatrului și a poeziei din acele vremuri.

Scriitorul Lucien Descaves — membru al Academiei Goncourt — a reconstituit în chip fericit viața ei din documentele și studiile rămase din acele vremuri.

În cartea sa se găsește magistral expuse toate fazele prin care a trecut această nefericită actriță a Franței.

Nefericita actriță a Franței s'a născut la 20 Iunie 1786 la poarta unui castel pe scara biserică din Douai.

Tatăl său, Felix Desbordes, era un pictor mediocre, care trăia din pictatul portreturilor nobililor, iar mama sa, Caterina, era fiica unui fierar.

Marcelina era cea din urmă din cei patru copii ai soților Desbordes.

În epoca la care începe povestea noastră, afacerile lui Felix mergeau foarte prost. Revoluția din 1790 îndreptată împotriva nobilimei îl atinsese și pe dânsul care trăia de pe urma acestei clase sociale. Căci ne mai existând nobili nu mai existau nici trăsurile pe cari să le țineze Felix.

Nobili se refugiaseră în străinătate, iar Felix rămăsese în bătaia vântului. El nu se murise cu siguranță de foame, dacă

întâmplarea nu i-ar fi schimbat meseria. Din pictor al nobililor el deveni păstrătorul averilor și documentelor acestora. Meseria aceasta îi era și mai puțin rentabilă decât cea dinainte dar totuși constituia ceva. Și ea constituia să fie atâta timp cât nobilii continuau să-i trinească bani din străinătate. Dar când aceștia încetară să-i mai poarte grija, Felix căzu iarăși în cea mai neagră mizerie. Atunci prini o scrisoare din partea unor rude bogate dintr-un orașel din sudul Franței prin care era înștiințat ca singur moștenitor al acestora, dacă accepta să treacă împreună cu familia sa la religia reformată. În creierul lui Felix avu loc un întreg proces de conștiință. Deoparte era mizeria în care se sbătea de atâta vreme; de altă parte bogăția, legată însă

de părăsirea religiei. Își frământa mintea timp de câteva zile și în cele din urmă dăde un răspuns negativ. Astfel, el continuă să trăiască într-o mare mizerie.

În acest timp Marcelina creștea. Odată, la o petrecere — pe când n'avea nici 12 ani — tatăl său o puse să recite o poezie. Felul în care se achită de rolul său îi atrase simpatia întregului orașel regalist.

Starea mizeră a familiei o făcu pe Caterina să-și reamintească că avea o mătușă măritată în Antile. Ea căută să-l convingă pe Felix de necesitatea unei călătorii care avea să le aducă tuturor belșug. La început Felix se împotrivi dar în cele din urmă consimți. Și astfel Caterina plecă întovărășită de Marcelina spre Antile.

Banii pe cari îi aveau, nu le ajungeau însă. Rezervele lor se terminară la Bordeaux.

Cinova le dădu ideea de a-și procura bani de drum intrând într-o trupă de actori care colindă întreaga Franță. Marcela avea să joace, iar mama ei să îndeplinească funcțiunea de garderobieră.

Caterina acceptă și astfel hoinări împreună cu fiica sa timp de doi ani prin toată Franța, până ce în sfârșit se imbarcară în 1801 spre Guadelupa. Dar banii nu le ajungeau nici până la jumătatea drumului. Astfel încât fuseseră nevoite să se reîntoarcă la Bordeaux de unde abia mai târziu cu șase luni reușiră să plece spre Antile.

Colonia era în plină revoluție atunci și călătoria debarcară la Ponte-à-Pitre. Mătușa Caterinei rămăsese văduvă și întreaga avere îi fusese jefuită de către negrii din acele locuri; și pe lângă aceasta mai băntuiau și frigurile galbene.

Caterina se îmbolnăvi și după câteva zile de chinuri muri. Ea avea 41 ani iar Marcelina 15 ani.

- Tu sînti doamnă.

Ea dăte un țipăt, vru să mă îmbrămăncă și să intre în odaie:

- Am aflat tot... am aflat tot... mi s'a spus... e la d-ta... fata mea... mi-ai măcelărit-o... mi-ai batjocorit-o... lasă-mă... să văd oasele... ah! fata mea dragă... să măcelărit-o!...

Casantele ieșiau fără șir, însoțite de pete sfâșietoare, de gesturi convulsive. Împreună îndată că această femeie, cu mișcare de nebulă, era mama fetei. Desigur, cum am și aflat mai târziu, unul din colegii mei îi mărturisise că scheletul fetei sale se află la mine; și biata mamă, îngrozită și disperată, alergase să mă caute și să mă găsească.

Rămăsesem înmărmurit, nu știam ce să fac. Instinctiv mă pusese în dreptul ușii și căutam să împiedec pe biata mamă de a intra în odaie.

- Doamnă, linișteți-vă, sunteți înșelată.

- Oh, nu... mi s'a spus tot... mi s'a spus tot... te rog ca pe Dumnezeu: lasă-mă să văd oasele... fata mea... fetița mea... ai măcelărit-o... ca pe o vită.

La țipetele ei, ieșiră din odaie de acolo câțiva din colegii mei. În loc de a veni în ajutor, priviau nepăsători, rădău. Se învoiseră toți să facă a-

ceastă glumă hidoasă, ca să rădă de situația groaznică în care mă puneau.

Încearcă din nou s'o liniștesc, dar începusem să tremur, puterile îmi slăbiau. Eram în același timp indignat de infamia colegilor mei și îngrozit de țipetele mamei.

Cu un gest brutal ea mă dăte ia o parte și intră în odaie.

Rămăsei împietrit în pragul ușii.

Atunci se petrecu o scenă sălbatică, pe care nu voi uita-o în toată viața mea: mama aruncă în toate colțurile odăii privirile rătăcite. Când dăte că ochiul de schelet, un răcnet de fiară îi spintecă pieptul și se năpusti; cu brațele întinse spre el. Auzii un cîcnet de oase și un corp greu căzând pe scânduri.

Am fugit, mi-era frică să nu înnebunesc...

M'am îmbolnăvit. Am zăcut aproape un an de accese nervoase, de cari credeam că voi muri. Eram convins că devenisem epileptic. În sfârșit m'am făcut bine. Apoi m'am lăsat de medicină, ocupându-mă de atunci încolo numai cu muzica, cu arta senină și binefăcătoare...

TRAIAN DEMETRESCU

Soția unui funcționar se milostivi de dansa și o ajută să plece înapoi.

Exodul acesta l-a povestit ea cu mulți ani mai târziu în ciclul de nuvele intitulat „Opt femei”.

În 1802 Marcelina se întoarce îndărăt acasă. În drum se opri la Lille unde fosta ei trupă dădu o reprezentație în beneficiul „tinerii Desbordes scăpată din masacrele din Guadelupa”, cum spunea afișul.

Ajunsa acasă ea-și găsi familia în aceeași stare precară pe care o lăsase la plecare. Felix Desbordes locuia împreună cu copiii săi într-o cameră sărăcăcioasă și continua să vegeteze așteptând timpuri mai bune.

Marcelina își dădu seama că trebuia să-și găsească o sursă de existență. Ea ceru de lucru pe la creșteresele din oraș și o duse astfel câțiva timp lucrând și brodând batiste.

Creșterea nu era însă pentru dansa o meserie de viitor. Ea își dădu seama de acest lucru și când i se prezentă prima ocazie se reîntoarce în teatru.

Apreciată de către camarazii săi din trupă ea obținu un angajament la teatrul de Stat din Rouen. Plecă deci spre acea localitate luând cu sine și pe tatăl său.

În teatru însă părinții sunt foarte indezirabili. Felix Desbordes își dădu curând seama de acest lucru și la prima ocazie plecă.

Ea era obligată prin contract să joace, să cânte și să danseze — atribuții de care se achită atât de bine încât fu relevată de către actorii Operei Comice care se aflau atunci în turneu. Reîntorși la Paris aceștia dădură de veste că există la Rouen un talent desăvârșit. Și astfel mai târziu cu două luni Marcelina era angajată la Opera-Comică.

Ea sosi la Paris în toată iernii. Nu cunoștea pe nimeni afară de un unchiu pictor, așa că fu foarte fericită când i se deschise ușa casei compozitorului Greta. În casa acestui artist se adunau toate talentele din acea vreme. Ea câștigă atât de mult simpatia și încrederea compozitorului încât acesta îi încredință rolul principal din „Elisabeta” care se juca peste puțin timp la Operă.

Debutul și-l făcu la 24 Decembrie 1804 interpretând un rol din opera „Prizonierul” de Della-Maria. Avea pe atunci optsprezece ani. Avu un mare succes, ceea ce îi atrase laudele cronicarilor dramatici. Talentul ei găsi o confirmare și mai deplină în rolul principal din *Tabloul Vivant* pe care-l interpretă curând după aceea.

Teatrul se închise însă pentru câteva timp din cauza unor reparațiuni cari trebuiau efectuate. Marcelina plecă atunci la Lille unde dădu câteva reprezentații cari îi aduseră aceleași laude și succes.

La reîntoarcere creă rolul principal dintr-o operă de Faviers iar în prima lună a anului următor apăru într-un rol principal al operei *Surprise* de Kreutzer.

Tocmai când ajunse la o consacrare se îmbolnăvi. Boala sa se datorea în mare parte stărei materiale care era departe de a fi bună, deși succesele erau mari.

Astfel încât Marcelina slabită și extenuată se îmbolnăvi greu.

Ea se adresă medicului Operei, celebrului Alibert despre care se vorbește atât de mult în istoria medicinei. Doctorul Alibert fusese medicul lui Ludovic al XVIII și al lui Carol X. Medic reputat el era în același timp și un li-

terat de talent. Marcelina își publicase și ea la acea epocă câteva volume de versuri. Astfel se născu între ei doi o prietenie foarte strânsă. Iar când ea se îmbolnăvi serios doctorul venea de câteva ori pe zi să o vadă.

Marcelina se îndrăgosti nebună de doctorul Alibert și nu mai trăia decât pentru clipele în cari era cu doctorul. Adeseori, în după amiezele convalescenței, ea își lua chitara și improviza pe melodii cunoscute poezii dedicate doctorului. Cele mai frumoase poezii ale sale sunt inspirate de sentimentele sale față de doctorul Alibert.

Când însă ea vru să-i mărturisească sentimentele sale văzu că de partea cealaltă nu era dragoste ci doar prietenie. Doctorul se purta foarte amabil cu Marcelina, o invita adesea la ceaiurile sale literare, dar se eschiva dela orice ocazie de a se afla în doi, ca să înlăture o scenă de dragoste din partea Marcelinei.

Dragostea aceasta neîmpărtășită trăi multă vreme în inima Marcelinei. Mulți ani mai târziu ea continuă să-i dedice cele mai subtile poezii.

Dar dragostea aceasta neîmpărtășită lăsase deschisă o porțiță pe care putea intra primul venit.

Ocazia se ivi; străinul se numea Olivier și Marcelina îl cunoscuse în 1808 când se reîntoarce din Bruxelles. Curând după aceasta ea deveni prietena lui.

Olivier avea cu trei ani mai puțin de cât Marcelina; cu toate acestea, sau poate tocmai de aceea, Marcelina îl iubi multă vreme. Atât de mare era dragostea sa încât nici nu băgă de seamă că ceea ce-i mâna pe Olivier spre dansa nu era în realitate dragoste ci cu totul altceva. Și ea nu băgă de seamă acest lucru nici când Olivier plitiser începuse să-i dea a înțelege prin diferite gesturi, aceasta. Ea îl iubea cu patină și îi susporta toate scandalurile. Și l-ar fi susportat multă vreme dacă el n'ar fi dispărut într-o zi.

Părăsita de amantul care îi dăduse un copil, Marcelina se refugiă la Rouen, la una din surorile sale, unde stătu timp de trei ani chinându-se să-l uite pe Olivier. În tot acest timp ea nu apăru pe scenă și nu se ocupă decât de versurile și improvizațiile sale.

Deacea în 1814 se reîntoarce la Paris. Cu ajutorul lui Alibert ea intră la Odeon unde debută în ziua de 9 Aprilie interpretând un rol dintr-o comedie de Lebrun.

În tot acest timp ea trăia cu speranța că într-o zi îl va regăsi pe Olivier. Într-adevăr, într-o bună zi ea îl întâlni. Dar legăturile de altă dată nu mai reînviară. După câteva zile Olivier își luă din nou sborul.

Starea Odeonului era din cele mai precare. Disperați, actorii cerură sprijinul ministrului de interne care înstătu un consiliu de administrație format din actori, dar redusese numărul personalului de scenă. Și printre cei suprimați se afla și Marcelina.

În zadar își pledă ea cauza pe lângă puternicii zilei; nu i se putu face nimic. Atunci, cu ajutorul bănesc al lui Alibert ea plecă la Bruxelles unde fu angajată de către direcția teatrului de acolo.

Ea debută în 1815 și înregistră cele mai mari succese din cariera sa artistică.

Avu în același timp o mare durere: își pierdu copilul. Golul lăsat de moartea copilășului nu putea fi umplut atât de ușor. Doar Bruxellesul și teatrul o mai consolau câte puțin.

Exact după un an dela moartea co-

pilașului teatrul din Bruxelles angajă un june-prim care nu-i era compatriot străin Marcelinei. Prosper Valmore făcuse parte dintr-o trupă în care case și ea cândva. Era foarte muncitor dar foarte puțin talentat.

Junele-prim și juna-primă care era Marcelina, jucară adesea împreună.

Marcelina începu să-l iubească; și Prosper Valmore n'o disprețuia. Astfel încât în curând avu loc căsătoria. Valmore era mai tânăr cu șapte ani decât Marcelina dar aceasta nu putea constitui o piedică.

Puțin timp după căsătoria lor, plecară la Paris. Odeon-ul își schimbase din nou înfățișarea, oferind o largă oportunitate soților Valmore.

Aci stătură ei mai multă vreme, împărțindu-și timpul între teatru și căminul lor. Marcelina își iubea bărbatul din dragostea lor rezultară doi copii.

Viața la Paris era însă prea grea pentru resursele lor materiale. De aceea Valmore se hotărî să plece în provincie. Marcelina rămase cu copiii la Paris.

Astfel trecură mulți ani; Valmore nu putea tot ce câștigă, iar Marcelina nu se lăsase de teatru, se ocupa cu versurile elegiace cari exprimau durerea unui suflet necăjit.

Depart de soțul său în ea începu să pătrundă germenul geloziei. Ei erau în mână de Valmore și de dragostea lui aceasta — ce e drept — nu-i era prea mult; cei șapte ani cari îi lipseau până la vârsta Marcelinei trăgeau în complicație.

Trăind într-o atmosferă inspirată Valmore nu-i putea rezista întotdeauna Marcelina bănuia acest lucru.

Imprejurările însă îl readuseră pe Valmore îndărăt la Paris, — dar după multă vreme. Doi din cei trei copii lor, muriseră: unul în vârstă de 21 ani iar celălalt în vârstă de 37 ani. În același timp muri și fratele Marcelinei, puțin mai târziu, sora sa. Alăteia lor tineri nu puteau trece fără să jase urme adânci în sufletul Marcelinei. Ea îmbătrânise; era obosită și fără mijloace.

În 1852 Valmore care îmbătrânise și dânsul în teatru, se reîntoarce la Paris. El ocupa un post de bibliotecar la biblioteca Națională. Singurul lor copil vegeta și el într-un minister după ce manifestase oarecare velleități pentru pictură.

Între ei doi Marcelina își trăia zilele din urmă în necazuri și suferințe.

Ea nu părăsea patul de cât în vremea prânzului, când servea la masă. Restul zilei și-l trecea în pat visând tineretea și gloria apusă.

Ea muri la 23 Iulie 1859 și fu înmormântată în cimitirul Montparnasse. Mormântul ei stă săpat în piatră un colț al teatrului epitafor.

Cine vrea să cunoască toate neamurile lumii, să caute să pătrundă în viața Marcelinei Desbordes-Valmore.

